

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Institut mezinárodních studií Brno

Kriminalita příslušníků Policie České republiky
a formy její prevence

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. RNDr. Vlastislav Man

Vypracoval:
Pavel Riesner

Brno 2005

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „**Kriminalita příslušníků Policie České republiky a formy její prevence**“ vypracoval samostatně s použitím uvedených informačních zdrojů.

Brno 30. října 2005

Pavel Riesner

Poděkování

Děkuji panu JUDr. RNDr. Vlastislavu MANOVI za metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Brno 30. října 2005

Pavel Riesner

Motto:

„Když jsou lidé čestní, zákony mají smysl, když jsou zkorumpovaní, zákony se porušují.“

(Benjamin Disraeli)

OBSAH

Úvod	6
1. Kriminalita	9
1.1 Kriminalita a další související pojmy	9
1.2 Kriminalita z pohledu vědních disciplín	12
1.3 Zjišťování rozsahu kriminality	13
1.4 Kriminalita policistů	14
1.5 Odhalování kriminality policistů	16
2. Vývoj a struktura kriminality policistů	18
2.1 Vývoj kriminality policistů	18
2.2 Věkové složení pachatelů trestné činnosti z řad policistů	23
2.3 Kriminalita policistů a její různorodost	24
3. Prevence kriminality	26
3.1 Vymezení základních pojmů	27
3.2 Prevence kriminality v České republice	29
3.3 Prevence kriminality v zahraničí	32
3.4 Stav prevence kriminality policistů	34
3.5 Místo středních policejních škol v systému prevence kriminality policistů	36
4. Návrh systému prevence kriminality policistů	40
4.1 Primární prevence	41
4.2 Sekundární prevence	42
4.3 Terciární prevence	43
Závěr	45
Resumé	47
Anotace a klíčová slova	48
Literatura a prameny (informační zdroje)	49
Přílohy	51

Úvod

Kriminalita jako hromadný jev je průvodním jevem každé společnosti. V České republice (dále jen „ČR“) charakterizuje vývoj kriminality v období po listopadu 1989 (podle oficiálních informací) především jeho počáteční explozivní růst. I přes následující tendenci ke stagnaci je přesto nyní konstatováno, že na území ČR je ročně spácháno třikrát více trestných činů, než tomu bylo před tzv. sametovou revolucí. Zatímco v roce 1989 Policie ČR (dále jen „policie“) evidovala kolem 120 tisíc trestných činů, na konci devadesátých let minulého století počet ročně překonal 400 tisíc. Prudce se zvýšil především počet majetkových trestných činů, jako jsou krádeže a loupeže. Zatímco před listopadem 1989 tvořily majetkové trestné činy zhruba polovinu všech trestných činů u nás, s příchodem demokracie vzrostl jejich podíl na 70 - 80%. Tento nebývalý kvantitativní posun ve vývoji kriminality doprovázely i změny kvalitativní, kdy vedle tradičních forem trestné činnosti narůstaly i formy nové. Typické pro toto období jsou i dříve nevídané způsoby páchaní trestné činnosti, vyznačující se často velkou vynalézavostí, rafinovaností, brutalitou i velkým nárůstem způsobených škod.

Nové ekonomické podmínky a společenské vztahy mají vliv i na příslušníky policie (dále jen „policisty“). Policista je při výkonu své služby postaven do obtížné situace. Scénář jeho sociální role mu předepisuje morálku, mravní odpovědnost, preferování obecného zájmu¹⁾ někdy na úkor zájmů osobních - a na druhé straně se služebně pohybuje v prostředí, kde často převládá nejhrubší egoismus, kde špinavé prostředky slouží k dosažení ještě špinavějších cílů.

V **Deklaraci o policii**, která je obsahem **Rezoluce Rady Evropy č. 690/1979** se praví, že „*policista má mít vytvořeny takové profesionální, psychologické a materiální podmínky, které zaručí jeho bezúhonnost, nestrannost a důstojnost. Policista má nárok na přiměřenou a spravedlivou odměnu, která musí zohledňovat všechny aspekty policejní služby, jako např. nebezpečnost, vysokou míru odpovědnosti a nepravidelnost pracovní doby*“. Je tomu tak u nás? Nároky kladené na práci policisty jsou velmi vysoké, práce policisty je fyzicky i psychicky náročná a vyčerpávající. Policista by měl být inteligentní, fyzicky zdatný, morálně vyspělý, schopný sebeovládání atd. Může však policie s nedostatkem finančních prostředků, nedostatečným materiálním vybavením, stávajícím personálním obsazením, malou důvěrou občanů a nízkou společenskou prestiží policejní profese nabídnout něco, čím by takové pracovníky získala a udržela ve svých řadách?

¹⁾ Podle § 1 odst. 2 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů je policie ozbrojeným bezpečnostním sborem, který plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti v rozsahu vymezeném ústavními zákony, zákony a ostatními obecně závaznými právními předpisy.

Expanze nabídky lukrativního zboží provázená psychologicky promyšlenou reklamou a snaha být na takové životní úrovni, jaké dosahují rodiny úspěšných podnikatelů či těch, kteří pracují v soukromém sektoru, láká některé policisty k tomu, aby si zvyšovali svůj služební příjem nelegální činností, která v řadě případů naplňuje skutkovou podstatu trestného činu. Vzhledem ke svému postavení má policista jako subjekt represivní složky státní moci, na rozdíl od ostatních osob, potencionálně více příležitostí k páčání trestné činnosti, a to především korupčního jednání v jeho různých formách.

Stejně jako veřejnost i já vnímám kriminalitu policistů jako aktuální problém a především jako velmi nebezpečný sociálně-patologický jev, který ohrožuje nejen morální klima v naší společnosti, ale i degraduje práci těch policistů, kteří právní předpisy dodržují a vykonávají svoji práci kvalitně a svědomitě, s vysokou profesionalitou a zaujetím, zvolil jsem pro svoji bakalářskou práci téma: **„Kriminalita příslušníků Policie České republiky a formy její prevence“**.

Cílem předkládané práce je analyzovat v souladu se stanovenými hypotézami vývoj kriminality policistů a úroveň prevence tohoto druhu kriminality, ověřit hypotézy a na základě získaných poznatků navrhnout vhodný systém prevence kriminality policistů.

Ve své bakalářské práci budu vycházet z následujících hypotéz:

1. Kriminalita policistů má dlouhodobě narůstající tendenci;
2. Na trestné činnosti mají největší podíl policisté do 30 let věku;
3. Policisté páchají různorodou trestnou činnost.

Bakalářskou práci tvoří kapitoly 1 až 4, z nichž:

1. **kapitola** - vymezuje pojmy kriminalita, kriminalita policistů, zabývá se problematikou zkoumání těchto jevů a jejich společenskou nebezpečností;
2. **kapitola** - podává přehled o vývoji, stavu a předpokládaných vývojových tendencích kriminality policistů;
3. **kapitola** - hovoří obecně o prevenci kriminality, informuje o zahraničních poznatcích v této oblasti a analyzuje úroveň prevence kriminality policistů;
4. **kapitola** - navrhuje systém prevence kriminality policistů.

Jako základní přístup k řešení zadaného tématu jsem zvolil přístup systémový. Hlavní metodou při zpracování bakalářské práce byla obsahová analýza dostupných materiálů a z ní logické a deduktivní vyvození závěrů, jejichž porovnání se žádoucím stavem vedlo k návrhu opatření.

V bakalářské práci jsem čerpal z prací autorů Gjuričové, Marešové, Zapletala

a dalších. Zdrojem statistických údajů jsou přehledy zpracovávány útvarem Ministerstva vnitra pro inspekční činnost (dále jen „Inspekce MV“)²⁾. Současně jsem vycházel i z vlastních zkušeností získaných při šestiletém služebním působení v rámci kontrolní a metodické činnosti na specializovaném pracovišti pořádkové služby tj. Skupině řízení pořádkové a železniční policie Policie České republiky správy Jihomoravského kraje.

²⁾ § 12 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

1. Kriminalita

Kriminalita provází celý společenský vývoj. Vždy znepokojovala jak jednotlivce, tak i celou společnost, a to jak co do počtu páchaných trestných činů, tak i způsobu jejich provedení. S rozvíjením nejrůznějších oborů lidské činnosti docházelo i k pronikání kriminality do nových sfér činnosti člověka. Tyto skutečnosti nutně vedou k úvahám o kvalitě vztahu člověka k člověku, jeho hodnotové orientaci a též o vztahu skupin uvnitř společnosti a o činitelích, které tyto vztahy ovlivňují v podmínkách vývoje lidské společnosti.

O faktorech podmiňujících na nejobecnější úrovni nepříznivý stav zločinnosti v polistopadovém vývoji bylo už u nás lecco řečeno, a to již krátce po listopadu 1989, zřejmě právě pod tlakem velkého nárůstu trestné činnosti, který společensky převratné události provázely. Jako příklad zde lze uvést „Některé poznatky z realizace průzkumu názorů odborné veřejnosti na příčiny trestné činnosti v ČSFR“³⁾, publikované M. Tominem v roce 1991. Mnohá jím konstatovaná zjištění si zachovávají svou aktuálnost i v dnešní době.

V provedeném průzkumu se nepochybně odrážejí bezprostředně získané zkušenosti s radikálním trestně-politickým opatřením, rozsáhlou amnestií prezidenta republiky, i představy o roli dalších faktorů, které (jak se ukázalo) i v dalším vývoji kriminalitu dále nepříznivě ovlivňovaly. O správnosti těchto představ svědčí konečně vývoj kriminality v uplynulých patnácti letech. Trojnásobný nárůst kriminality souvisí s uvolněním morálky některých jedinců. Těch, kteří demokracii chápou jako možnost dělat si co chci, bez ohledu na zákony. Dále to souvisí zřejmě s tím, že v demokratické společnosti nemá policie takový respekt, jako ve společnostech založených na nějaké formě totality. Svou roli sehrálo otevření státních hranic, volný pohyb osob a služeb.

1.1 Kriminalita a další související pojmy

Termín **kriminalita** vychází z latinského „**crimen**“ = **zločin**. Poprvé použil tohoto názvu francouzský antropolog Topinard v roce 1879; o šest let později se objevil v Itálii v názvu Garofalovy knihy „Criminologia“.

Pod pojmem kriminalita se v odborné literatuře rozumí:

³⁾ Kriminalita, aktuální problém súčasnej spoločnosti. Zborník materiálů z seminára konaného dňa 22. 1. 1991. Bratislava: Institut FMV pre výchovu a vzdelávanie, Sekce kriminalistiky, 1991, str. 14.

- souhrn výskytu trestné činnosti nebo jiného kriminálního chování spáchaného ve společnosti za určitou časovou jednotku;
- „ ... *společenský jev, který sice nelze zcela odstranit, protože je součástí každé společnosti, ale lze dosti výrazně omezit jeho projevy, snížit jeho možné následky a škody kriminalitou způsobené - nejen materiální, ale i sociální a morální. Stále platí upravené rčení, že společnost má takovou kriminalitu, jakou si zaslouží - tj. takovou pro jakou vytváří podmínky.*“⁴⁾;
- „ ...*souhrn společensky podmíněných činů, které mají relativně hromadnou povahu, ve zvýšené míře ohrožují společnost a jsou proto platným zákonodárstvím prohlášeny za trestné.*“⁵⁾;
- „*Míní se jí zločinnost jako sociální jev. Je úhrnem činů neschválených trestním právem.*“⁶⁾

Odborný pohled dále rozlišuje kriminalitu zjevnou a kriminalitu latentní. **Kriminalita zjevná** je kriminalita, která je statisticky registrována, tedy ta, o které se orgány činné v trestním řízení dozvědí a kterou řeší ať již na základě podnětu nebo z úřední povinnosti. **Kriminalita latentní** je kriminalita, o které se orgány činné v trestním řízení z různých důvodů nedozví, nebo kterou státní orgány nestíhají. Latentní kriminalita je často způsobena malou důvěrou občanů v bezpečnostní orgány, obavou oběti ze msty pachatele či mírou tolerance společnosti k porušování zákonnosti.

Nástrojem kontroly kriminality je kriminální resp. trestní politika. Lze ji vymezit jako úvahy a opatření společnosti a státu s cílem snížit počet trestných činů. Těžištěm kriminální politiky je odedávna úsilí o inovaci trestního práva. Soustřeďuje se tedy na problematiku kriminalizace a dekriminlizace a na uspořádání systému kontroly kriminality. Úkolem kriminální politiky je nalézt rovnováhu mezi individuální svobodou, sociální tolerancí a kontrolou kriminality.

Někdy se rozlišuje kriminální politika v užším a širším smyslu. V prvním případě je předmět kriminální politiky spojován zásadně pouze s činností orgánů činných v trestním řízení. Širší pojetí kriminální politiky přesahuje rámec trestního zákonodárství a chápe kriminální politiku jako každou záměrnou činnost směřující ve svých důsledcích proti kriminalitě.⁷⁾

⁴⁾ viz: Marešová, A. Kriminalita v roce 1996. Policista, 1997, 3, příloha, str. 8.

⁵⁾ viz: Schelle, K. a kol. Základy práva /I/ - veřejné právo. Brno: MU, 1994, str. 354.

⁶⁾ viz: Kaiser, G. Kriminologie. Praha: C. H. Beck, 1994, str. 144.

⁷⁾ viz: Zapletal, J. a kolektiv. Kriminologie, díl I., obecná část. Praha: Policejní akademie ČR 2001, str. 10.

Trestní politika pojímá jako součást politiky trestněprávně zakotvenou ochranu společnosti. Bere za základ svého rozhodování skutečnosti, fakta o zločinnosti a její kontrole, bere však v úvahu i sociálně etické zásady a hodnocení. Vzhledem k tomu, že - měřeno podle kriminality a jejích nežádoucích vedlejších vlivů - žádný nám známý systém ochrany společnosti není uspokojivý, nachází trestní politika odjakživa své těžiště v obnově trestního práva, reformě trestního soudnictví a systému sankcí. Proto se nezřídka chápou trestní politika a reforma trestního práva jako významově totožné.⁸⁾

Kriminalita není jevem monolitním, nýbrž vysoce diferencovaným. Zahrnuje jednání kvalitativně velmi odlišná z hlediska stupně společenské nebezpečnosti, zavinění, objektu i subjektu. **Struktura kriminality** vyjadřuje podíl jednotlivých druhů trestné činnosti, resp. skupin trestných činů, na celkovém počtu všech trestných činů spáchaných na určitém území v konkrétním časovém údobí. **Stav kriminality** vyjadřuje početnost, kvantitativní charakteristiku trestných činů nebo osob, které je spáchaly. Na stav kriminality však mají značný vliv demografické procesy. Za přínosnější bývají proto považovány údaje o **úrovni kriminality**, jež berou v úvahu početnost obyvatelstva.⁹⁾

Dynamika kriminality charakterizuje trestnou činnost v pohybu, změně, v určitém konkrétním časovém období na určitém území. Pod pojmem dynamika se rozumí dynamika stavu či úrovně kriminality jako celku či jejich strukturálních částí. Dynamika kriminality umožňuje poznat celek i veškeré prvky kriminality v časovém pohybu. Zůstává-li vývojová křivka kriminality neměnná, lze mít za to, že nedošlo k podstatným změnám v komplexu vlivů, jež kriminalitu vyvolávají.

Kontrola kriminality v sobě zahrnuje plnění úkolů společnosti a státu při ochraně občanů před kriminalitou a zahrnuje všechny společenské instituce, strategie a také sankce, jejichž cílem je dosažení konformity chování občanů ve sféře regulované normami trestního práva. Tento pojem zhruba odpovídá v minulosti frekventovanému termínu „boj proti kriminalitě“, který se však v důsledku nadměrného používání a represivního chápání stal frází. Kontrola kriminality je součástí širěji vymezené **sociální kontroly**, jejímž cílem je dosažení konformity chování občanů v dané společnosti vůbec. Prostředky sociální kontroly jsou např. náboženství, morálka, výchova a právo, v neposlední řadě právo trestní (v této souvislosti hovoříme o trestněprávní sociální kontrole).¹⁰⁾

Sociální kontrola je hlavní součástí všech procesů **sociální integrace**, s jejíž pomocí

⁸⁾ viz: Kaiser. Kriminologie ... c.d., str. 3.

⁹⁾ srov.: Kuchta, J. a kolektiv. Kriminologie, I. část. Brno: MU, 2002, str. 59

¹⁰⁾ viz: Zapletal, J. a kolektiv. Kriminologie, díl I., obecná část. Praha: Policejní akademie ČR 2001, str. 9.

překonávají celé společnosti, dílčí skupiny a jednotliví členové protiklady, napětí a konflikty. Předpokládá existenci sociálních norem nebo pravidel, a tím jejich zásadní respektování členy společnosti.

1.2 Kriminalita z pohledu vědních disciplín

Potřeba vědeckého zkoumání kriminality vyvstala koncem devatenáctého století, kdy se kriminalita začala stávat společenským problémem prvořadě důležitosti. Na základě nutnosti získat hlubší poznatky o růstu kriminality a vysvětlit a řešit další otázky s kriminalitou spojené vzniká multidisciplinární věda - kriminologie. **Kriminalita jako jev zkoumaný kriminologií** má aspekty společenské i osobnostní, filozofické, etické, sociologické, ekonomické, psychologické, psychiatrické, pedagogické, právní a další. Pojmy „kriminalita“ a „trestný čin“ tedy plní funkci jakéhosi spojovacího článku mezi různými vědními obory, z nichž každý jimi operuje v různých kontextech.

Problematika trestného činu a trestné činnosti **je** současně **předmětem pozornosti nauky trestního práva**. Aplikace trestního práva ve společenské praxi poskytuje cenný materiál pro kriminologické výzkumy. V průběhu trestního řízení se shromažďují data a materiály, jež představují zdroj poznatků o okolnostech spáchaného trestného činu a o pachateli, jež mohou být užitečné ve výzkumech příčin trestných činů.

Orientace na odhalování trestných činů a dopadení jejich pachatelů je předmětem **kriminalistiky**, kdy v průběhu aplikace kriminalistických postupů vycházejí najevo různé kriminogenní faktory - okolnosti napomáhající páchaní trestných činů.

Tematika trestů, jejich výkon a jejich účinky stojí v popředí zkoumání **penologie**. V oblasti penologie se otázka „Proč došlo k spáchaní trestného činu?“ mění na otázku „Jak působit na osobu odsouzeného?“.

Procesy a společenskými jevy, jako je např. kriminalita, jež jsou charakterizovány odchylkou od normy, se zabývá sociální patologie - oblast vyčleňovaná v rámci **sociologie**.

Kriminální **psychologie** je orientována na zkoumání celkové osobnosti pachatele, jeho psychických projevů a vztahů ke spáchanému trestnému činu, jeho okolnostem, oběti aj.

Zjištění soudní **psychiatrie** jsou důležitá pro pochopení důvodů spáchaní trestné činnosti a zejména pro oblast opatření ukládaných pachateli.

Možnostmi výchovného ovlivňování sociálně odchylného chování se zabývá

pedagogika, zvláště pak její část - speciální pedagogika.

Významné jsou ovšem poznatky o kriminalitě i v dalších vědních disciplínách, např. demografii, politologii, etice, genetice, matematické statistice a řadě dalších vědních oborech.

1.3 Zjišťování rozsahu kriminality

Informace o stavu a vývoji zločinnosti poskytuje kriminální statistika. Kriminální statistika v ČR zahrnuje údaje orgánů zabývajících se kriminalitou, tj. policie, státního zastupitelství, soudů a Vězeňské služby ČR.

Policejní kriminální statistika eviduje údaje o zjištěné kriminalitě, tj. jednak zjištěné trestné činy, jednak osoby charakterizované jako známí pachatelé trestných činů. Pro označení jednotlivých druhů trestných činů se používá tzv. takticko-statistická klasifikace, která se v některých případech odlišuje od jejich označení ve zvláštní části trestního zákona.

Statistika Ministerstva spravedlnosti zahrnuje statistiku státních zastupitelství a soudů. Obsahuje údaje o tzv. známých pachatelích, obžalovaných osobách, pravomocně odsouzených osobách, strukturu uložených trestů a ochranných opatření.

Statistika Vězeňské služby ČR obsahuje demografické údaje a informace související se zajišťováním vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

Pro kriminalistické studie se nejlépe hodí policejní statistiky, které jsou relativně nejspolehlivějším a nejcitlivějším nástrojem pro analytické práce a oproti jiným statistikám jsou také aktuálnější. Princip statistického zjišťování o kriminalitě spočívá u nás dosud převážně ve vyplňování prvotních statistických dokladů (statistických listů). Materiál je zpracováván a tříděn běžnými statistickými operacemi.¹¹⁾

Statistické ukazatele a analytická hlediska, podle nichž jsou shromažďována a zpracovávána data o kriminalitě, jsou mnohdy natolik hrubé, že je třeba doplňovat je vlastním šetřením (např. anketami, dotazníky, sondami apod.). Z jednotlivých pramenů se pak vytváří informační soustava, která umožňuje poznání vývoje a stavu kriminality.

Základním problémem při práci se statistickými údaji o zločinnosti je skutečnost, že **kriminální statistiky nezachycují skutečný rozsah kriminality**, ale pouze tu část, která vyjde najevo. Protože existence latentní kriminality je mimo pochybnost, je obtížné zjistit, jaký je její skutečný rozsah. Obecně lze uvést, že rozsah latentní kriminality závisí na tzv. kriminální

¹¹⁾ viz: Kuchta, J. a kolektiv. Kriminologie, I. část. Brno: MU, 2002, str. 23.

citlivosti společnosti, což je mez, za kterou občané nebo státní orgány netolerují projevy protispolečenského jednání. Určité nové možnosti pro zjišťování latentní kriminality poskytují metody matematické statistiky. Užití počtu pravděpodobnosti a teorie her pro odhad skryté kriminality naznačilo, že celková latentní kriminalita přibližně čtyřikrát převyšuje kriminalitu zjištěnou.

1.4 Kriminalita policistů a její nebezpečnost pro společnost

Nelze polemizovat o tom, že kriminalita policistů existuje, navíc ve vysoce latentní, skryté formě. Policie neexistuje ve vzduchoprázdnu, policisté žijí v tomto státě a jsou jeho občany. Vývoj kriminality v policii svým způsobem kopíruje vývoj ve státě, i když samozřejmě v nesrovnatelně menším měřítku.¹²⁾

„Personálním zdrojem potenciálu Policie ČR není nikdo jiný, než právě naše společnost a její populace. Jaká je tedy populace a její charakteristiky z hlediska postojů, hierarchie hodnotového systému, mezilidských vztahů, právního vědomí, sklonu k porušování práva, - kriminogenity atd., takový je také s největší pravděpodobností personál policie. ... To, že na něj navlékneme uniformu, ještě neznamená, že automaticky dospěje k přeskládání například do té doby nevyhraněného systému společenských hodnot, že získá sebekázeň, vnitřní zábrany a mechanismy proti porušování práva. Práh citlivosti k porušování práva, počínaje drobnými přestupky a konče závažnými trestnými činy, je bohužel posunut významně nahoru v celé naší společnosti, ve všech jejích strukturách.“¹³⁾

V odborné literatuře i v policejní praxi se setkáváme s různými vymezeními pojmu kriminalita policistů. Tato vymezení lze uvést následovně:

1. Kriminalitou policistů se rozumí **trestné činy policistů spáchané v době služby.**
2. Kriminalitou policistů se rozumí **trestné činy policistů spáchané v době mimo službu.**
3. Kriminalitou policistů se rozumí **trestné činy policistů uvedené v hlavě třetí¹⁴⁾ a hlavě dvanácté zvláštní části trestního zákona.¹⁵⁾**

¹²⁾ srov.: Bílek, P. Policie a dodržování lidských práv. Hlásí se policie, 1999, 4., str. 8.

¹³⁾ viz: Policie je obrazem společnosti. Policista, 2003, 12, str. 6, 7.

¹⁴⁾ srov.: Trestné činy veřejných činitelů

¹⁵⁾ srov.: Trestné činy vojenské

4. Kriminalitou policistů (v nejširším smyslu) se rozumí **veškerá trestná činnost policistů spáchaná bez ohledu na to, o jaký trestný čin se jedná a ve které době byl spáchán.**

Policista v podmínkách počátku třetího tisíciletí je ovlivňován nárůstem kriminality, růstem brutality provázející trestnou činností, nebezpečím organizovaného zločinu a dalšími faktory. To vše jsou jevy, se kterými se setkává při své každodenní práci.

Protože je policie organizací nutně vybavenou mimořádnými pravomocemi a její postavení při vymáhání práva je velice náročné, vystává při výkonu služby policisty mnoho rizik. Největším z nich se jeví selhání lidského faktoru, které může dosahovat intenzity trestného jednání. Důsledky takového jednání pak vytváří pokřivený obraz policie jako celku a odráží se na přístupu veřejnosti k samotné existenci této struktury, její práci i autoritě.

V demokratickém a právním státě je otázka vztahu a důvěry veřejnosti k policii mimořádně důležitá. Má pro její činnost klíčový význam a je prvořadým faktorem pro úspěšné plnění jejích úkolů. Tam, kde veřejnost policii nedůvěřuje a kde ji považuje za zkorumpovanou a porušující zákon, nemůže policie řádně plnit své základní funkce vyplývající z příslušných ustanovení právních norem. Trestná činnost a zejména korupční jednání policistů je zvláště nebezpečný jev, který je vnímán jako negativní a zcela nežádoucí.

Každý policista by si měl být vědom, že být policistou není jen standardní zaměstnanecký vztah. Být policista je posláním sloužit společnosti a občanům při ochraně jejich práv a svobod, při zachování jejich rovnosti a spravedlnosti. Policista by si měl být vědom, že jeho profesi mu nikdo nevnutil. Scénář jeho sociální role, které je s ohledem na svoji profesi nositelem, mu předepisuje řadu morálních povinností a určitý typ mravní odpovědnosti.

Policista nesmí za žádných okolností svůj osobní prospěch klást na první místo. Jeho jednání by mělo vždy směřovat k preferování obecného zájmu, a to někdy i na úkor zájmů osobních. Neměl by zapomínat, že jako na policistu na něj veřejnost bude hledět při jeho jednání úplně jinak, než kdyby šlo o „běžného občana“. Nikdy by neměl zneužívat svou autoritu a pravomoc k řešení osobních záležitostí bez ohledu na to, zda se týkají jeho samotného, jeho rodiny, příbuzných a přátel. Jestliže podnikatel použije korupce pro získání osobní výhody, bude možná trestně stíhán podle platných zákonů a možná poškodí pověst svou, eventuálně své firmy. Jestliže se nechá zkorumpovat policista, vrhne to stín na celou policii. Nezapomeňme, že policie je instituce reprezentující stát. Společenský dopad případného pochybení policisty je mnohem větší než pochybení podnikatele.

Policejní aparát v polistopadovém období prošel zásadními změnami. Řada pracovníků odešla, mnoho nových přišlo, funkce policie – též v souvislosti s novelizacemi trestního řádu – byla přehodnocena a dále upřesněna. Aby však policie mohla plně dostát svým úkolům a neoslabovat účinnost boje s kriminalitou, musí stále usilovat o získání, resp. upevnění společenské prestiže ve zcela nových podmínkách. Autorita policie byla oslabena zjištěními o působení policie v předlistopadovém období. Velké uvolnění, které nastalo, a falešné chápání demokracie a svobody částí veřejnosti rovněž k upevnění pozice policie nepřispělo. Proces konsolidace policie ještě neskončil – stále se objevují v její činnosti některé chyby a nedostatky. A bohužel dochází, i když omezeně, k tomu, čemu říkáme prorůstání zločinu do policejního aparátu. Navíc jsou zde náznaky zasahování politické sféry do práce policie. Takže možnost policie nerušeně plnit úkoly, které jsou jí vytyčeny, bývá tímto způsobem dotčena. Všechny tyto faktory musí policie překonávat způsobem, aby její působení bylo skutečně funkční. Jde v podstatě o to, aby činnost policie byla pro postup proti kriminalitě přínosem a nikoliv překážkou. Jestliže zjišťujeme, že někteří policisté se spojují s kriminálními živly, aby se na jejich činnosti podíleli nebo aby bránili jejich odhalení, stíhání a odsouzení, stává se jejich postup součástí faktorů, které k trestné činnosti vedou, nebo které jejím odhalení brání. Naštěstí jsme nakloněni věřit tomu, že nepřipustné excesy policie jsou ojedinělými extrémními případy. Nicméně je na policii, aby se s podobnými jevy dokázala vyrovnat, upevnila tak svou pozici ve společnosti a s podporou veřejnosti působila ke zvládnutí nepříznivé situace, kterou stav zločinnosti představuje.

1.5 Odhalování kriminality policistů

Pro boj s trestnou činností policistů jakožto krajně nežádoucího společenského jevu je zřízen specializovaný útvar, který je podřízen přímo ministru vnitra. Tímto útvarem je **Inspekce MV**. Jejím hlavním úkolem je odhalování trestné činnosti policistů a zjišťování jejich pachatelů, k čemuž využívá běžných i specifických kriminalistických metod. Veškeré úkony učiněné před zahájením trestního stíhání provádí Inspekce MV v rozsahu příslušejícímu podle trestního řádu policejnímu orgánu.

Novela trestního řádu platná od 1. 1. 2002 přinesla řadu podstatných změn v oblasti přípravného řízení. Zásadní změnou oproti předchozímu legislativnímu stavu je skutečnost, že

¹⁶⁾ § 161 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

vyšetřování trestné činnosti konají státní zástupci.¹⁶⁾ Tím byly vytvořeny předpoklady ke zvýšení odbornosti a objektivitě v této oblasti.

Policisté služebně zařazení v Inspekci MV nepodléhají řídicí pravomoci žádného služebního funkcionáře policie, a to ani policejního prezidenta. Tím je v maximální míře zaručena objektivita při prověřování trestné činnosti páchané policisty.

V Inspekci MV působí policisté, kteří jsou za tím účelem vyčleněni z policie a povoláni ministrem vnitra k plnění úkolů Ministerstva vnitra. Do Inspekce MV jsou po přísném výběrovém řízení, včetně odborného psychologického vyšetření, zařazováni zkušení policisté, splňující přísné odborné a morální předpoklady. Současné vedení Inspekce MV klade důraz na vysokou vzdělanostní a profesionální úroveň policistů zařazených v Inspekci MV a vytváří průběžně vhodné podmínky pro jejich další studium a profesní rozvoj.

Na Inspekci MV působilo do 30. 11. 2004 oddělení specializované na boj proti korupci, které bylo k 1. 12. 2004 spojeno s oddělením zabývajícím se hospodářskou trestnou činností a finanční kriminalitou. Důvodem pro toto opatření byla přílišná roztržitost sil do více útvarů znemožňující efektivní nasazení sil a prostředků pro boj s korupcí, ale také zjevná provázanost zejména s problematikou hospodářské trestné činnosti a finanční kriminality.

Přestože se na vyšetřování případů trestné činnosti policistů podílí (v jednotlivých fázích trestního řízení) dostatek kvalifikovaných odborníků, končí některé případy ve stavu důkazní nouze. Jednou z možných příčin je to, že před orgány činnými v trestním řízení stojí „kvalifikovaný pachatel“. Je jasné, že stíhaný policista se orientuje a většinou ví, jak se hájit, jak komplikovat dokazování jeho skutku.

Rekapitulace

Kriminalita je považována za jeden z největších sociálně - patologických jevů současnosti, který je způsobitelný podstatnou měrou rozvrátit či narušit vývoj demokratické společnosti. Nezastupitelným zdrojem výchozích informací o stavu, struktuře a dynamice kriminality jsou kriminální statistiky. Jako negativní a zcela nežádoucí je vnímána trestná činnost a zejména korupční jednání policistů. Jejich trestná činnost je však v řadě případů velmi těžko zjištělná.

2. Vývoj a struktura kriminality policistů

Od roku 1990 zpočátku bouřlivý a posléze mírnější nárůst celkové kriminality v ČR kulminoval v roce 1998. Od té doby vývoj přinejmenším stagnuje - v posledních letech se dokonce objevily jisté statisticky významné náznaky poklesu trestné činnosti (příloha - tabulka č. 1, graf č. 1) .

2.1 Vývoj kriminality policistů

Ke zmapování přehledu o vývoji kriminality policistů velmi dobře poslouží dva základní ukazatele (příloha - tabulka č. 2, graf č. 2) používané ve **statistických údajích Inspekce MV:**

- počet obviněných policistů v kalendářním roce;
- počet objasněných trestných činů v kalendářním roce.

Ze sledovaných ukazatelů je zřejmé, že **trestná činnost policistů od roku 1989 do roku 1993 dynamicky vzrůstala**. Jestliže v roce 1989 spáchalo 208 trestných činů 159 policistů, tak v roce 1993 spáchalo 288 policistů 376 trestných činů.

V letech **1994 a 1995** docházelo k postupnému snižování počtu zjištěných trestných činů spáchaných policisty i počtu pachatelů z maximálních hodnot dosažených v roce 1993. **V roce 1994 byl poprvé od roku 1989 zaznamenán pokles kriminality policistů**, když se počet zjištěných pachatelů meziročně snížil o 4% a počet zjištěných trestných činů klesl o 6%.

Stav obviněných policistů z pohledu zařazení v praporčických a důstojnických hodnostech se v roce 1995 (63,7 : 36,3) nijak výrazně nelišil od let minulých (1994 - 64,1 : 35,9; 1993 - 62,8 : 37,2). Bylo zjištěno, že **více objasněných trestných činů spáchali policisté v době mimo službu, v následujících letech**, až na rok 1997 a zvláště rok 1998, **již výrazně převládají objasněné trestné činy v době služby** (příloha - tabulka č. 3).

V roce **1996 se počet obviněných pachatelů z řad policistů zvýšil o 13%** (vzhledem k údajům z roku 1995) **a počet objasněných trestných činů o 16,5 %**. Na 1000 policistů

tak připadalo za rok 1996 8,5 objasněných trestných činů a 6,9 obviněných policistů. Srovnáme-li tyto údaje s kriminalitou občanů, připadalo na 1000 občanů ČR 14,8 obviněných pachatelů.

Nejvíce pachatelů pracovalo u služby pořádkové policie, která disponuje nejvyššími početními stavy policistů a slouží u ní nejvyšší podíl začínajících policistů. **Výrazně se zvýšil podíl policistů služby dopravní policie.**

Po výrazném nárůstu v roce 1996 se v roce **1997 zjištěná kriminalita policistů snížila přibližně o jednu pětinu**, tj. na nejnižší hodnotu od roku 1992. Na 1000 policistů tak za rok 1997 připadalo 6,4 objasněných trestných činů a 5,4 obviněných policistů.

Z celkového počtu pachatelů bylo ve vedoucích funkcích (ředitelé, vedoucí oddělení a jejich zástupci) 11 policistů. Podle druhu služby se na zjištěné trestné činnosti nejvíce podíleli policisté zařazení ve **službě pořádkové policie** (112), **dopravní policie** (36) a **kriminální policie** (33).

V roce **1998 bylo zjištěno 306 obviněných pachatelů z řad policistů (+ 61), kteří byli podezřelí ze spáchání 373 trestných činů (+86)**. V praporčických hodnostech bylo celkem 218 obviněných policistů, v důstojnických 88. **Nejvíce zjištěné trestné činnosti policistů bylo vykázáno u pachatelů zařazených ve službě pořádkové policie, a to v počtu 159, dopravní policie (40), cizinecké a pohraniční policie (30) a kriminální policie (21)**.

Za období od 1. ledna do 31. prosince 1999 bylo zjištěno 345 pachatelů z řad policistů (o 13%, tj. o 39 pachatelů více než v roce 1998) obviněných ze spáchání 438 trestných činů (o 17%, tj. o 65 více než v roce 1998).

V praporčických hodnostech bylo celkem **237 pachatelů (69%), v důstojnických hodnostech bylo 108 policistů (31%)**. V předcházejících třech letech byl poměr procentního zastoupení praporčíků a důstojníků na kriminalitě policistů obdobný (71:29 v roce 1998; 63:37 v roce 1997 a 67:33 v roce 1996).

Z celkového počtu pachatelů bylo ve **vedoucích funkcích** (ředitelé, vedoucí oddělení a jejich zástupci) **29 policistů**, tj. 8,4% (v roce 1998 to bylo 26 policistů, tj. 8,5%, v roce 1997 to bylo 11 policistů, tj. 4,5% a v roce 1996 to bylo 24 policistů, tj. 7,9%).

V roce 1999 byly z celkového počtu 438 zjištěných trestných činů **282 spáchány v době výkonu služby policistů a 156 v době mimo službu**. V roce 1998 byla situace

opačná, když ve službě policisté spáchali 165 a mimo službu 208 trestných činů.

Na celkovém počtu 345 zjištěných pachatelů se nejvíce podíleli policisté zařazení ve službě **pořádkové policie** - 174 (50%), **dopravní policie** - 63 (18%), **kriminální policie** - 35 (10%), **cizinecké a pohraniční policie** - 18 (5%) a na **útvarech vyšetřování** - 15 (4%). Ze srovnání údajů s hodnotami z roku 1998 vyplývá stabilně **nejvyšší podíl pachatelů**, zařazených v **pořádkové službě**. **Zvýšil se podíl** pachatelů ze služby **kriminální a dopravní**. Naopak výrazně **poklesl počet pachatelů** - policistů **služby cizinecké a pohraniční policie**.

Vezmeme-li v úvahu celkový počet policistů v roce 1999 (cca 45 000), připadalo na 1000 policistů 9,7 trestných činů a 7,6 zjištěných pachatelů.

V roce **2000** bylo **objasněno 603** trestných činů (o 165 více než v roce 1999, tj. zvýšení 37,6%), přičemž z jejich spáchání bylo obvinění vzneseno proti **policistům ve 389 případech** – (zvýšení o 44, tj. nárůst o 12,8 % oproti roku 1999).

Z celkového počtu 389 obviněných bylo v době spáchání trestného činu **106 v důstojnických hodnostech a 283 v praporčických hodnostech**. Poměr zastoupení důstojníků a praporčíků mezi pachateli zůstává stabilní. **Ve vedoucích funkcích** bylo obviněno **26 pachatelů**. Po výrazném poklesu podílu pachatelů zjištěných v řadách vedoucích pracovníků v roce 1999 (pokles z téměř 9 % v roce 1998 na loňských 6 %), došlo v roce 2000 k nárůstu na téměř 7 %.

Na celkovém počtu 389 zjištěných pachatelů se podílejí největší **měrou policisté služby pořádkové policie 209 pachateli a dále dopravní policie 81 pachateli a cizinecké a pohraniční policie 27 pachateli**.

Ve službě bylo spácháno 386 trestných činů, do doby **mimo službu spadá 217 trestných činů**. Výrazná, více než 64 % většina trestných činů byla tedy policisty spáchána v době výkonu služby.

V roce **2001** **dosáhla zjištěná trestná činnost policistů** (z pohledu obou výše uvedených ukazatelů) **nejvyšších hodnot od vzniku ČR**. Bylo zjištěno 468 pachatelů z řad policistů (o 20 %, tj. o 79 pachatelů více než v roce 2000) **obviněných ze spáchání 665 trestných činů** (o 10 %, tj. o 62 více než v roce 2000).

V praporčických hodnostech bylo celkem 331 pachatelů (71 %), v důstojnických hodnostech 137 policistů (29 %). Oproti roku 2000 sice poklesl podíl důstojníků na objasněné trestné činnosti, ale z dlouhodobého hlediska je tento podíl stabilní a vykazuje pouze malé

odchylky v řádu jednotek procentního bodu. Vezmeme-li v úvahu, že v roce 2001 sloužilo u policie 25 183 praporčíků a 20 751 důstojníků, připadá na 1000 praporčíků 13,1 policistů obviněných ze spáchání trestného činu a u důstojníků tato hodnota činí 6,6 obviněných na 1000 důstojníků. Z tohoto pohledu se tedy praporčíci dopouštějí téměř dvojnásobné kriminality oproti důstojníkům.

Z celkového počtu pachatelů byl ve **vedoucích funkcích 31 policista**, tj. 6,6 % (v roce 2000 to bylo 26 policistů, tj. 6,7 %, v roce 1999 to bylo 19 policistů, tj. 5,5 %, v roce 1998 to bylo 26 policistů, tj. 8,5 %, v roce 1997 to bylo 11 policistů, tj. 4,5 % a v roce 1996 to byli 24 policisté, tj. 7,9 %).

V roce 2001 bylo z celkového počtu 665 zjištěných trestných činů **509 spácháno v době výkonu služby policistů a 156 v době mimo službu**. Z uvedeného vyplývá, že se oproti roku 2000 podstatně zvýšil podíl trestné činnosti páchané policisty v době výkonu služby na jejich celkové kriminalitě (77 % skutků v době služby), když v letech 1999 a 2000 vykazoval téměř stejnou hodnotu (64 % skutků v době služby).

Na celkovém počtu 468 zjištěných pachatelů se nejvíce podíleli policisté zařazení ve službě **pořádkové policie** 242 (51,7 %) pachatelů, **dopravní policie** 104 (22,2 %) pachatelů, **kriminální policie** 35 (7,5 %) pachatelů, **cizinecké a pohraniční policie** 24 (5,1 %) pachatelů a na **útvarech vyšetřování** 17 (3,6 %) pachatelů. Vysoký podíl obviněných policistů z řad služby pořádkové policie vyplývá jednak z její početnosti a dále z faktu, že právě u pořádkové služby je nejvyšší podíl mladých policistů.

V období od 1. ledna do 31. prosince **2002** bylo zjištěno 444 pachatelů z řad policistů (o -5 %, tj. o 24 pachatelů méně než v roce 2001) **obviněných ze spáchání 453 trestných činů** (o -47 %, tj. o 212 méně než v roce 2001).

V praporčíckých hodnostech bylo celkem 293 policistů (66 %), v důstojnických hodnostech 151 policistů (34 %). Na 1000 praporčíků tak připadalo 11,4% policistů obviněných ze spáchání trestného činu a u důstojníků 7,5%.

Z celkového počtu pachatelů bylo v roce 2002 ve **vedoucích funkcích 41 policistů**, tj. 9,2 % (31 v roce 2001, tj. 6,6%; 26 v roce 2000, tj. 6,7 %; 19 v roce 1999, tj. 5,5 %; 26 v roce 1998, tj. 8,5 %; 11 v roce 1997, tj. 4,5 % a 24 v roce 1996, tj. 7,9 %).

Z celkového počtu 453 spáchaných skutků bylo v roce 2002 **spácháno 296 skutků v době výkonu služby policistů a 156 v době mimo službu** z čehož vyplývá, že oproti roku 2001 se podstatně snížil podíl trestné činnosti páchané policisty v době výkonu služby na jejich

celkové kriminalitě (67 % skutků v době služby).

Na celkovém počtu 444 zjištěných pachatelů se nejvíce podíleli policisté zařazení ve službě **pořádkové policie 215 (48,4 %) pachateli, dopravní policie 91 (20,5 %) pachateli, kriminální policie 58 (13,1 %) pachateli, imigrační a pohraniční policie 21 (4,7 %) pachateli a na útvaru vyšetřování 15 (3,4 %) pachateli.**

V roce **2003** se zvýšil počet objasněných trestných činů proti roku 2002 o 146, tj. 32,2%, ale současně došlo k poklesu počtu pachatelů těchto objasněných trestných činů o 17, tj. – 3,8%.

Na celkovém počtu 427 zjištěných pachatelů se nejvíce podíleli policisté zařazení ve službě pořádkové policie 199 (46,6 %), dopravní policie 87 (20,4 %), kriminální policie a vyšetřování 73 (17,1 %) a imigrační a pohraniční policie 29 (6,8 %).

Z celkového počtu 599 objasněných trestných činů bylo v roce 2003 spácháno 380 skutků v době výkonu služby a 219 v době mimo službu. Oproti roku 2002 se mírně snížil podíl trestné činnosti páchané policisty v době výkonu služby.

Jako rozhodný rok pro posouzení současného stavu kriminality policistů bude sloužit rok 2004, kdy jsou zpracovány poslední souhrnné statistické údaje o zjištěné trestné činnosti policistů.

V roce 2004 došlo k poklesu objasněných trestných činů na 325, což je o 45,7 % méně proti úrovni roku 2003. Počet pachatelů trestných činů je nižší o 100 a činí 327. Proti roku 2003 se počet pachatelů objasněných trestných činů snížil o 23,4 %. Počet objasněných trestných činů se v roce 2004 vrátil zhruba k úrovni roku 1998 a počet pachatelů pod úroveň roku 1999. V letech 2000 až 2003 měla obě vykazovaná čísla vyšší hodnotu.

Na celkovém počtu zjištěných pachatelů se největší měrou podílejí policisté pořádkové policie – 166 (50,8 %) pachateli, druhou nejpočetnější skupinu v roce 2004 tvoří kriminální policie a vyšetřování s 64 (19,6 %) pachateli. Podíl dopravní policie poklesl z loňských 20,4 % na 13,5 % s absolutním počtem 44 pachatelů, podíl cizinecké a pohraniční policie zůstává zhruba stejný – 20 pachatelů (6,1 %). Podíl policistů z ostatních linií služby je zanedbatelný.

I v roce 2004 se dále snížil podíl trestných činů spáchaných policisty v době výkonu služby. Celkem bylo policisty v této době spácháno 193 trestných činů, dalších 132 trestných činů spáchali policisté v době mimo službu. Proti roku 2002 jde o pokles podílu trestných činů páchaných policisty ve službě o 6,1 %, proti roku 2003 pokles o 4 %.

2.2 Věkové složení pachatelů trestné činnosti z řad policistů

Pro porovnání **věkového složení** pachatelů trestné činnosti z řad policistů jsou ve statistických ukazatelích sledovány tyto věkové skupiny:

- do 30 let;
- od 31 do 40 let;
- od 41 do 50 let;
- nad 50 let věku.

Z dostupných materiálů vyplývá, že na trestné činnosti mají **největší podíl policisté věkové kategorie do 30 let** věku (příloha - tabulka č. 4, graf č. 3). V roce 1998 se na trestné činnosti podílela tato věková kategorie 51 % (157 policistů). Od roku 1999 se podíl této kategorie soustavně snižoval až do roku 2002, kdy klesl na 36% (159 policistů). Tento stav je třeba porovnat s celkovým nárůstem kriminality policistů ve stejném období (v roce se 1998 se trestné činnosti dopustilo 306 policistů, v roce 2002 již 444 policistů). V roce 2003 a 2004 představoval podíl této věkové kategorie opět 52, resp. 50 %.

Rok 2002 byl z hlediska věkového složení výjimečný, neboť nejvíce pachatelů náleželo do druhé věkové skupiny, tj. 31 - 40 let (182 policistů, což představovalo 41%). Dlouhodobě se tato věková kategorie podílí na trestné činnosti policistů asi 30-ti procenty. Věková skupina 41 - 50 let zaznamenalo rovněž v tomto roce nárůst na podílu trestné činnosti, kdy dosáhla 17%. V ostatních letech se podíl této kategorie pohybuje pouze kolem 15 %. V roce 2002 tedy došlo ke snížení trestné činnosti policistů ve věku do 30 let a nárůstu trestné činnosti ve druhé a třetí věkové kategorii.

S hlediskem věkového složení pachatelů trestné činnosti úzce souvisí hledisko počtu spáchaných trestných činů ve vztahu k délce služby u policie (příloha - tabulka č. 5, graf č. 4), kdy podíl pachatelů výrazně klesá s rostoucím služebním věkem.

V roce 2002 **spáchali policisté s praxí kratší než 5 let celkem 96 skutků** (205 v roce 2001, 212 v roce 2000, 135 v roce 1999 a 156 v roce 1998), **161 skutků s praxí mezi 5 a 10 lety** (255 v roce 2001, 257 v roce 2000, 190 v roce 1999 a 134 v roce 1998), **85 skutků s praxí mezi 10 a 15 lety** (90 v roce 2001, 37 v roce 2000, 43 v roce 1999 a 30 v roce 1998),

42 skutků s praxí od 15 do 20 let (45 skutků v roce 2001, 46 v roce 2000, 21 v roce 1999 a 22 v roce 1998) a **69 skutků s praxí delší než 20 let** (70 v roce 2001, 51 v roce 2000, 49 v roce 1999 a 31 v roce 1998). Z tohoto vyplývá, že významný pokles trestné činnosti byl zaznamenán v kategorii policistů s délkou služby kratší než 5 let o 109 skutků a ve skupině s praxí od 5 do 10 let o 94 skutky.

V roce **2003** spáchali více než polovinu objasněných trestných činů policisté s délkou služby do 10 let, tj. 353 objasněných skutků. V roce **2004** se i nadále vyskytoval nejvyšší počet pachatelů ve skupinách s délkou služby do 10 let (58,7 %).

2.3 Kriminalita policistů a její různorodost

Největší podíl (příloha, tabulka č. 6) na trestné činnosti policistů mají trestné činy kvalifikované jako zneužívání pravomoci veřejného činitele (§ 158 trestního zákona), jichž bylo v roce 2002 objasněno 176, tj. téměř 39 % z celkového počtu skutků spáchaných policisty. V letech 1993 až 2002 se pohybovalo zastoupení tohoto trestného činu na celkovém počtu skutků spáchaných policisty v rozmezí od 26 do 45 %.

V roce 2002 bylo objasněno 47 pojistných podvodů (§ 250a trestního zákona), které tvořily téměř 10 % veškeré trestné činnosti policistů. O rok dříve bylo objasněno 98 **pojistných podvodů**, které tvořily téměř 15 % veškeré trestné činnosti policistů. Oproti roku 2000, tehdy bylo objasněno 49 pojistných podvodů, se objasněnost této závažné majetkové trestné činnosti zdvojnásobila. V roce 1999, kdy byla tato skutková podstata vykázána poprvé, se podařilo objasnit 12 případů pojistných podvodů.

Počet **podvodů (§ 250 trestního zákona) spáchaných policisty zaznamenal v roce 2002 výrazného poklesu na 19 případů**, což představuje více než 4 % z celkového množství objasněných trestných činů policistů (v roce 2001 to bylo 35 případů, v roce 2000 to bylo 50 případů, v roce 1999 to byly 44 případy, v roce 1998 to bylo 26 případů).

42 trestných činů (§§ 179, 180, 184, 201, 223, 224, 257 trestního zákona), tj. téměř 9% z celkového počtu trestných činů policistů, bylo v roce 2002 spácháno v dopravě. Počet trestných činů v této oblasti oproti roku 2001 klesl o 10.

O více než polovinu se ve stejném roce snížil počet trestných činů **úmyslného ublížení na zdraví (§ 221 a § 222 trestního zákona) na 16 případů** (v roce 2001 bylo objasněno 33

skutků, v roce 2000 bylo objasněno 39 skutků, což byla nejvyšší hodnota od roku 1993, v roce 1999 to bylo 17 případů, v roce 1998 to byly 32 případy).

Celkový počet trestných činů spáchaných policisty poklesl v roce 2004 na 325, což je téměř o 45% méně než v roce 2003 (599 trestných činů). Tento trend se nejmarkantněji projevil v počtu spáchaných trestných činů zneužívání pravomoci veřejného činitele (pokles z 202 na 95), výtržnictví (ze 14 na 9), ublížení na zdraví (z 26 na 13), podvodu (ze 45 na 19), pojistného podvodu (z 51 na 22) a trestných činů v dopravě (z 58 na 49). Na celkovém počtu nejčastějších druhů trestných činů policistů se v roce 2004 podílelo zneužívání pravomoci veřejného činitele 29%, trestné činy v dopravě 15%, pojistný podvod 7%, podvod 6%, ublížení na zdraví 4%, úplatkářství 3,5%, a výtržnictví 3%. Ve statistických přehledech zpracovaných inspekcí MV za rok 2004 je dále uváděno dalších asi 60 druhů trestných činů, které se však na celkovém počtu projevují velmi malou mírou. Dokazují však, že trestná činnost policistů je velmi rozmanitá, což nesporně souvisí se skutečností, že k jejich spáchání dochází jak ve službě, tak mimo ni (viz. kapitola 2.1).

Rekapitulace

Kapitola podala přehled o vývoji kriminality policistů v letech 1989 - 2004. Počet obviněných policistů i počet objasněných trestných činů policistů stoupal do konce roku 2001. Rok 2002 znamenal mírný pokles, rok 2003 byl charakteristický výrazným nárůstem trestné činnosti za snížení počtu obviněných policistů. Rok 2004 představuje v dlouhodobém pohledu významný pokles v obou sledovaných ukazatelích. Z hlediska věkového složení pachatelů trestné činnosti z řad policistů mají na trestné činnosti největší podíl policisté věkové kategorie do 30 let věku. Podíl pachatelů rovněž výrazně klesá s rostoucí praxí. Nejčastějším trestným činem policistů je zneužívání pravomoci veřejného činitele. Celkovou kriminalitu policistů však tvoří různorodá trestná činnost.

3. Prevence kriminality

Kriminalitu lze chápat jako nejextrémnější článek sociální patologie. Její zdroje spočívají v oblasti sociální a situační. V souvislosti s faktory sociálními hovoříme o příčinách a v souvislosti se situačními o příležitostech. Eliminace sociálních příčin je předmětem širokého pojetí sociální politiky (výchova, vzdělávání, osvěta, sociální zabezpečení, trh práce atp., ale také trestní politika), zatímco situační aspekty spočívají v eliminaci příležitostí k páčání trestné činnosti. Konkrétně se jedná o identifikaci podmínek usnadňujících páčání trestné činnosti (např. „legislativní mezery“, mechanismy fungování veřejné správy, přístupnost objektu trestného činu, nízká míra rizika pro pachatele a snadné vytváření zisků z trestné činnosti). Stručně vyjádřeno - sociální prevence se orientuje na pachatele a situační na omezování příležitostí k páčání trestné činnosti.

Prevence kriminality jako pojem nebyla doposud jednoznačně definována a její definice se různí. **Můžeme ji chápat jako ofenzivní strategii boje s trestnou činností.** Na rozdíl od represivních metod, koncipovaných zejména v rámci trestní politiky, využívá především metod nerepresivních, na nichž se podílí široká škála veřejných institucí i soukromých subjektů. Cílem preventivní politiky je snížení míry a závažnosti trestné činnosti a zvýšení pocitu bezpečnosti občanů. **Preventivní politika se zaměřuje na eliminaci kriminogenních faktorů a kriminálně rizikových jevů a na pomoc obětem trestných činů.**

Oproti poměrně nedávné minulosti, kdy byla preventivní teorie spojována zejména s tzv. tradiční kriminalitou (majetkovou, násilnou a mravnostní), se její současné pojetí významně rozšiřuje. V rámci politických strategií, výzkumné činnosti i praktických opatření se zabývá eliminací sociálních příčin, které podněcují šíření kriminální infekce mezi ohroženými sociálními skupinami populace. Z tohoto hlediska se stává prevence také významnou složkou strategií boje proti organizovanému zločinu, terorismu, ekonomické kriminalitě a korupci. Přijímaná opatření staví na analytické, vyhodnocovací i prognostické činnosti a na expertním přístupu. Obdobně jako u tradiční kriminality směřují do oblastí sociální a situační, ale i do složitých mechanismů fungování veřejné správy, legislativy, organizace práce policie a mezinárodní spolupráce atp. Prevenci organizovaného zločinu jsou zpravidla věnovány specifické koncepční vládní materiály.

Nejširší rámec prevence kriminality je vymezen zákonem č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky a Listinou základních práv a svobod. Dalším vymezením pro prevenci kriminality

je trestní řád, kde v Hlavě první, v § 1 Obecných ustanovení, je uvedeno: „Trestní řízení musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti“. V §158 odst. 1 téhož zákona je konstatováno: „Policejní orgán je povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele; je povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti“. Další právní normou, která se problematiky prevence dotýká, je zákon ČNR č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky, v němž v § 47 odst. 3 je ustanovení, podle něhož policejní útvary upozorňují orgány a osoby uvedené v odst. 1 na skutečnosti, které se dotýkají jejich činnosti a mohou vést k ohrožení nebo porušení veřejného pořádku anebo ohrožení bezpečnosti osob nebo majetku.

3.1 Vymezení základních pojmů

Prevence kriminality představuje komplex opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností a pomoci obětem trestných činů. Cílem preventivní politiky je snížení míry a závažnosti trestné činnosti a zvýšení pocitu bezpečí občanů. Preventivní aktivity se uskutečňují na celostátním, regionálním i místním stupni a v každém tomto případě na primární, sekundární a terciární úrovni.

Sociální prevence se snaží pozitivně působit na chování potencionálních pachatelů trestné činnosti a vyvolat žádoucí změnu v jejich sociálním prostředí (v rodině, škole, komunitě apod.). Zaměřuje se zejména na rizikové skupiny dětí a mládeže s již zaznamenanými kriminálními delikty, s výchovnými problémy, ze sociálně nevyhovujícího prostředí, bez sociálního zázemí (např. 18 letí opouštějící dětské domovy či výchovné ústavy), experimentující s drogou, sociálně handicapované skupiny jako jsou bezdomovci, drogově závislí, osoby provozující prostituci, osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Do okruhu sociální prevence jsou řazeny projekty nabízející sportovní aktivity, zájmové a vzdělávací aktivity, krizová a poradenská zařízení a také osvětová činnost.¹⁷⁾

¹⁷⁾ srov.: Gjuričová, J. Strategie prevence kriminality v České republice, Policista, 1997, 5, příloha, str. 1.

Situační prevence spočívá v opatřeních, jež snižují možnost spáchání trestného činu a zvyšují pravděpodobnost odhalení pachatele. Orientuje se tedy na odstraňování příležitostí pro páchaní trestných činů, na omezování kriminogenních situací a na zvyšování rizika dopadení a odhalení pro potenciální pachatele. Situační prevence je relativně levná, klade minimální nároky na personální a materiální zabezpečení a má rychlý a poměrně snadno statisticky měřitelný efekt. Její účinnost je podmíněna trváním přiměřených opatření. Mezi projekty situační prevence patří městské kamerové dohlížecí systémy, pulty centralizované ochrany, osvětlení, spojovací, výpočetní a další technické zařízení.

Prevence viktimnosti a pomoc obětem trestných činů je založena na konceptech bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi se jedná o skupinové a individuální zdravotní, psychologické a právní poradenství, trénink v obranných strategiích a propagaci možnosti ochrany před trestnou činností.

Sociální a situační přístupy se vzájemně doplňují v primární, sekundární a terciární prevenci.

Primární prevence je orientovaná na celou společnost, její instituce a občany. Spočívá převážně v optimalizaci životních podmínek (zvláště sociálních a materiálních), v péči o náležité fungování všech prosociálních aktivit, které vedou k vhodné socializaci jedinců a pozitivnímu rozvoji společnosti. Zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené zejména na nejširší veřejnost. Zvláštní pozornost je zaměřena na pozitivní ovlivňování dětí a mládeže (využívání volného času, možnosti sportovního vyžití). Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, ve školách a školských zařízeních a v lokálních společenstvích.

Sekundární prevence je cíleně orientovaná na rizikové jedince a skupiny osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti (specializovaná sociální péče), na společensky nežádoucí jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, gamblerství, vandalismus, dlouhodobou nezaměstnanost) a příčiny kriminogenních situací.

Terciární prevence představuje resocializační opatření, jejichž objektem jsou ti, kteří již trestný čin spáchali. Zaměřuje se na lokality, které již byly kriminalitou zasaženy, a na osoby, které se již staly oběťmi trestných činů. Jejím cílem je udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí.¹⁸⁾

¹⁸⁾ srov.: Kuchta, J. a kolektiv. Kriminologie, I. část. Brno: MU, 2002, str. 116-117.

Z uvedeného je zřejmé, že prevence kriminality zahrnuje širokou paletu rozličných aktivit vyvíjených celou řadou subjektů. Předcházení kriminalitě zdaleka není záležitostí pouze orgánů trestní justice. Podílejí se na ní státní instituce působící ve sféře sociální kontroly, ale i instituce nestátní, různá zájmová a politická sdružení občanů, církve a jiné náboženské organizace, soukromoprávní instituce, občanské iniciativy, nadace aj.

3.2 Prevence kriminality v České republice

V ČR byly institucionální podmínky pro rozvoj preventivní politiky vytvořeny v roce 1993, kdy byl usnesením vlády č. 617 o projednání koncepce a programu prevence kriminality při Ministerstvu vnitra zřízen meziresortní koordinační a metodický orgán - **Republikový výbor pro prevenci kriminality** (dále jen „Republikový výbor“). Garantem prevence kriminality v ČR bylo určeno Ministerstvo vnitra a policie. Členy Republikového výboru jsou zástupci Ministerstva vnitra, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva obrany, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva financí, Ministerstva pro místní rozvoj, Nejvyššího státního zastupitelství, Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky a Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity. **Předsedou Republikového výboru je ministr vnitra a výkonným místopředsedou je jeho první náměstek**, do jehož gesce spadá oblast veřejného pořádku a bezpečnosti. Úkoly související s činností sekretariátu Republikového výboru plní odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra.

Předmětem činnosti Republikového výboru je vytváření preventivní politiky vlády na meziresortní úrovni a podpora její realizace na úrovni místní. Rozhoduje i o přidělování finančních prostředků na projekty vytvářené v rámci jednotlivých preventivních programů Republikového výboru.

Základním pilířem systému prevence kriminality v ČR je program prevence kriminality na místní úrovni, k jehož rychlému rozvoji výrazně přispěl státní dotační systém. Preventivní programy se staly součástí sociální a bezpečnostní politiky měst (města zřídila funkci manažera programu a vyčleňují ve svých rozpočtech cílené částky na prevenci kriminality). Byla vytvořena síť prevence, a to jak virtuální prostřednictvím elektronických médií, tak i faktická, založená na vzájemné výměně informací a na osobních vztazích.

Za nejefektivnější jsou považovány projekty na zřizování městských kamerových

dohlížecích systémů (dále jen „MKDS“). Základní charakteristikou MKDS je jejich preventivní funkce - vytváření bezpečných zón v exponovaných lokalitách. MKDS slouží k dohledu na dodržování veřejného pořádku a k předcházení trestné činnosti a přestupků. Zvyšují pocit bezpečí občanů v monitorovaných lokalitách.

V oblasti sociální prevence byly prioritně podporovány projekty směřující k prevenci kriminality mládeže. Patří sem vybavení školních hřišť otevřených v odpoledních hodinách pro veřejnost, sídlištní a meziblokové sportovní plácky, skate a in line areály.

Z průběžného vyhodnocování programů prevence kriminality na místní úrovni vyplývá, že v řadě měst se výrazně zkvalitnila síť preventivních sociálních aktivit, zlepšila se spolupráce mezi subjekty, které je zabezpečují, stejně jako jejich koordinace na místní i regionální úrovni. Zejména díky dobře vytipovaným opatřením situační prevence dochází ke stabilizaci nebo dokonce poklesu vývoje trestné činnosti v „ošetřených“ lokalitách.

Navrhovaná **Strategie prevence kriminality na léta 2004 - 2007** vychází z analytických materiálů popisujících aktuální stav a vývoj kriminality a vnímání pocitu bezpečnosti občanů, zkušeností z realizace preventivních programů v uplynulém období, z kriminologických výzkumů a ze zahraničních trendů v oblasti prevence.

Prioritou je omezování příležitostí k páchání trestných činů. Konkrétně se jedná o aktivity orientované na identifikaci podmínek, které umožňují pachatelům dopouštět se trestné činnosti s minimální mírou rizika a vysokou pravděpodobností zisku.

Bude pokračovat podpora programů prevence kriminality na místní úrovni, jejichž cílem je ochrana lokálních komunit před kriminalitou, zvyšování pocitu bezpečnosti občanů, kooperace všech institucí působících na místní úrovni v oblasti prevence, včetně integrace policie do preventivních aktivit na místní úrovni. To se týká zejména projektů směřujících k omezování tzv. pouliční trestné činnosti a dalších trestných činů ohrožujících pocit bezpečnosti občanů. Nově budou do programu zařazeny i projekty prevence v dopravě.

Z hlediska cílových skupin **půjde zejména o projekty zaměřené na děti a mládež, sociálně vyloučené skupiny a komunity a oběti trestných činů, včetně obětí domácího násilí.**

Podporovány budou centrálně vyhlášené preventivní programy zaměřené na specifické problémy, jejichž řešení není na místní úrovni možné, a při nichž je žádoucí interdisciplinární přístup. Cílem těchto programů je pružně reagovat na negativní trendy v oblasti kriminality a tvorba metodických postupů při zpracování projektů, které budou zahrnovat i doporučení v oblasti personálního a finančního zabezpečení. V rámci této

kategorie programů bude připravován i program prevence korupčního jednání.

Důraz bude kladen na další zkvalitňování systému prevence kriminality po stránce analytické, vyhodnocovací, personální, informační a metodické **a na zajištění rovnocenného postavení preventivního systému ČR v rámci obdobných systémů demokratických zemí.**

Z hlediska dopadu na kapitolu Všeobecná pokladní správa státního rozpočtu se předpokládá v letech 2004 - 2007 na rozvoj prevence kriminality na místní úrovni a realizaci meziresortních specifických programů vyčlenění částky 380 mil. Kč.

Metodická, koncepční a finanční podpora vlády městům a obcím zatíženým vysokou mírou kriminality je realizována prostřednictvím Programu prevence kriminality na místní úrovni - Partnerství. **Program Partnerství** umožňuje na místní úrovni rychle reagovat na aktuální negativní vývoj trestné činnosti a dalších sociálně patologických jevů. Konkrétně se jedná o iniciaci a finanční podporu aktivit sociální a situační prevence orgánů státní správy, samosprávy, policie a nevládních organizací zaměřených na snížení kriminality ve městech a obcích. Za realizaci a koordinaci programů nesou odpovědnost zastupitelstva obcí.

Základem programu Partnerství je součinnost subjektů zapojených do problematiky prevence kriminality. Záběr programu je podmíněn místní situací v oblasti vývoje sociálně patologických jevů, potřebami, zájmem a schopnostmi lidí a finančními prostředky. **Hlavním cílem programu Partnerství je zvyšování pocitu bezpečí občanů a snižování kriminality ve městech a obcích.**

Program Partnerství představuje inovaci Programu prevence kriminality na místní úrovni (původně Komplexního součinnostního programu prevence kriminality na místní úrovni - tzv. KSP), který byl v letech 1996 - 2004 postupně realizován v 95 městech ČR s počtem obyvatel nad 10 tisíc. V rámci programů těchto měst bylo podpořeno přes 3 tisíce projektů v celkové částce přes 550 milionů korun.

Pro rok 2005 byla Republikovým výborem na projekty prevence kriminality v rámci programu Partnerství schválena dotace v celkové výši 72 374 000 Kč.

V oblasti mezinárodní spolupráce odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra byla primární pozornost věnována aktivní účasti na práci Evropské sítě pro prevenci kriminality. ČR do práce sítě plně zapojila ihned po vstupu ČR do EU. K prvním úkolům patřila prezentace prevence kriminality v ČR na tomto fóru.

3.3 Prevence kriminality v zahraničí

Ve vyspělých demokratických státech je koordinace preventivních aktivit v celostátním měřítku obvykle svěřována meziresortnímu orgánu, přičleněnému k vládě. Skládá se z těch členů vlád, v jejichž kompetenci jsou zejména otázky veřejné bezpečnosti, justice, sociální politiky, školství a zdravotnictví, územní plánování apod. Orgán může být doplněn představiteli nestátních orgánů a institucí, jejichž činnost má preventivní význam. Na místní úrovni plní tuto úlohu orgány regionálních a místních rad pro prevenci kriminality zřizované v místech, kde se kriminalita stává závažným společenským problémem. Jejich zřízení je ponecháno na vůli regionálních a místních orgánů územní samosprávy. Nejsou podřízeny centrálnímu orgánu, kontakty se omezují na metodickou pomoc ze strany centra a na vzájemnou výměnu informací a zkušeností.

Zmíněným institucím jak na centrální, tak na místní úrovni přísluší vedle koordinační úlohy též role koncepční, uskutečňovaná na základě dobrých znalostí kriminogenních charakteristik příslušného území. Pokud jde o konkrétní preventivní systémy jednotlivých evropských zemí, je možno je rozdělit podle způsobu koordinace prevence a podle koordinujících subjektů.

Ve Spolkové republice Německo (dále jen „SRN“), kde je preventivní činnost svěřena především policii, je prevence organizována na národní, regionální i místní úrovni. Preventivní aktivity policie jsou zaměřeny především na poradenskou činnost, spolupráci s občany a spolupráci s nepolicejními a nevládními institucemi (např. s bezpečnostním průmyslem, pojišťovny apod.). V policii jsou preventivní aktivity koordinovány Výborem pro prevenci kriminality, který je poradním orgánem tvořeným zástupci jednotlivých zemí a federálních úřadů. Výbor sestavuje programy kriminální policie na úseku prevence.

Ve Švýcarsku je prevence garantována policií, v určitých oblastech má kompetence i prokuratura. Prevence je organizována převážně na kantonální úrovni. V roce 1982 byl zřízen Koordinační úřad pro prevenci kriminality, který každých pět let sestavuje projektový tým. Preventivní programy jsou financovány jednotlivými kantony.

V Rakousku, kde je prevence organizována obdobně jako v SRN především policií, byl ustaven tzv. Kriminálně-policejní informační úřad. Prevence je realizována na celostátní, regionální i místní úrovni a je upravena zákony o policii. Je zaměřena na poradenství a práci s občany, pozornost je věnována potenciálním obětem deliktů.

Ve Velké Británii na rozdíl od německy mluvících zemí garantují prevenci

kromě policie i další resorty. V roce 1986 byla zřízena ministerská skupina pro prevenci kriminality, v jejímž čele stojí ministr vnitra. Má za úkol především koordinovat strategii prevence. Celostátní působnost má také Stálá konference ministerstva vnitra o prevenci kriminality. Schází se jedenkrát ročně k projednání zpráv pracovních skupin, v nichž jsou zastoupeny různé orgány. Rozvíjení a podporu preventivních aktivit provádí Útvar prevence kriminality ministerstva vnitra. Výcvikové středisko pro prevenci kriminality ministerstva vnitra připravuje policisty pro preventivní práci, zejména pro zapojování občanů do prevence kriminality. Od roku 1988 řeší problémy kriminality na místní úrovni Koncern pro řešení problémů kriminality.

Jiným způsobem je prevence organizována např. ve Švédsku. Již v roce 1974 zde byla ustavena Národní rada pro prevenci kriminality. Jde o nezávislý orgán podléhající ministerstvu spravedlnosti. Činnost je zaměřena na shromažďování informací o kriminalitě a jejich analýzu, podporu výzkumu příčin kriminality a její prevence, koordinaci trestní politiky. Od roku 1991 se formují místní orgány prevence kriminality, jejichž vznik byl iniciován Národní radou pro prevenci kriminality ve spolupráci s Národním policejním sborem.

Také v Dánsku a Norsku jsou zřízeny Rady pro prevenci kriminality. V Dánsku pracuje Rada pro prevenci kriminality již od roku 1971, funguje při ministerstvu spravedlnosti a pracuje na národní úrovni. Jejím předsedou je národní policejní komisař. Na prevenci kriminality se podílí také Útvar prevence zločinnosti policejních sborů, Oddělení A národního komisaře a Oddělení prevence kriminality. Prevence je zároveň rozvíjena na regionální a místní úrovni a je zaměřena zejména do oblasti technické prevence, poskytování informací preventivního charakteru a odstraňování následků kriminality.

Pokud jde o Francii, prevenci kriminality je zde věnována značná pozornost již od konce 70. let. v Roce 1983 byla zřízena Národní rada pro prevenci kriminality, v jejímž čele stojí předseda vlády. Tato rada na národní úrovni koordinuje činnost regionálních a místních orgánů zabývajících se prevencí, studuje kriminalitu a informuje veřejnost o této problematice, zpracovává návrhy na preventivní opatření, účastní se legislativního procesu v oblasti prevence kriminality. Rady prevence existují také na regionální úrovni v jednotlivých departementech. Významnou úlohu v prevenci kriminality ve Francii má policie. V roce 1989 byl při ústředním ředitelství městské policie pracujícím v rámci Generálního ředitelství francouzské národní policie zřízen Subdirektoriát pro prevenci kriminality a sociální ochranu, který především prosazuje preventivní přístupy v různých oblastech policejní činnosti, rozpracovává praktické a teoretické problémy prevence kriminality a propaguje informace

o prevenci kriminality mezi policisty a veřejností. Přednosta Subdirektoriátu zastupuje resort ministerstva vnitra v Národní radě pro prevenci kriminality.¹⁹⁾

V zemích bývalého východního bloku zpravidla přetrvává pojetí prevence, v němž koordinující roli hraje prokuratura. Při budování nových systémů prevence, odpovídajících změněným společensko-politicko poměrům, však lze i v této oblasti očekávat určité změny.

Evropská síť prevence kriminality (dále jen „síť“) existuje od roku 2001. Byla založena rozhodnutím Rady EU 2001/427/JHA. Tou hlavní myšlenkou vedoucí k založení sítě byla potřeba jak rozvoje různých aspektů prevence kriminality na úrovni celé EU, tak i podpora aktivit v oblasti prevence kriminality na místní i národní úrovni.

Základ pro aktivity v oblasti prevence kriminality na úrovni celé EU dala Amsterodamská smlouva. Podle článku 29 Amsterodamské smlouvy bude EU zajišťovat svým občanům prostor svobody, bezpečí a spravedlnosti. Jako prostředek k dosažení tohoto cíle je zmíněna prevence zločinu, a to jak organizovaného, tak i „jiného“. Pro informaci je třeba uvést, že před vstupem Amsterodamské smlouvy v platnost byla možnost společné politiky v oblasti prevence kriminality omezena pouze na organizovaný zločin a s ním spojenou další kriminalitu.

Hlavními cíli sítě je především identifikace osvědčených postupů v oblasti prevence kriminality a vzájemné sdílení zkušeností mezi členskými státy, shromažďování a vyhodnocování informací o kriminalitě a preventivních aktivitách, usnadnění výměny informací uvnitř sítě, rozvoj spolupráce mezi členskými státy, podpora vytváření strategií prevence kriminality od úrovně lokální až po úroveň národní, organizování seminářů a konferencí s cílem podpořit a zvýšit kvalitu dosavadních aktivit v oblasti prevence kriminality.

3.4 Stav prevence kriminality policistů

Máme-li vymezit pojem prevence kriminality policistů, je nutné vycházet z obecného vymezení pojmu prevence kriminality v předchozí části. Bude se tedy jednat o soubor specifických opatření v rámci Ministerstva vnitra a policie, za účasti společenských institucí, veřejnosti a médií. Veškeré aktivity jsou cíleny k předcházení páchání trestné činnosti

¹⁹⁾ viz. Zapletal, J. a kolektiv. Kriminologie, díl I., obecná část. Praha: Policejní akademie ČR 2001, str. 107,108.

policistů, eliminaci příčin a podmínek pro vznik a vývoj této trestné činnosti.

Podle okruhu adresátů prevence kriminality je tato členěna následovně:

- primární prevence kriminality policistů ovlivňuje příčiny páchaní trestné činnosti policisty a celkovou situaci v policejním sboru. V oblasti primární prevence jsou objekty preventivního působení všichni policisté. Má za cíl působit na policisty za účelem zvyšování morální, právní i osobní odpovědnosti za řádný výkon služby a dodržování právních předpisů i zásad slušného chování v době mimo službu;
- sekundární prevence má za cíl realizovat konkrétní opatření s cílem ztížit páchaní trestné činnosti policistů a odstranit podmínky ovlivňující rozhodování pachatele k trestnému činu;
- terciární prevence je zaměřena na ty pachatele z řad policie, kteří již spáchali trestný čin.

Ke zhodnocení stavu prevence kriminality policistů je třeba přistupovat s vědomím, že z důvodu neexistence oficiálního systému prevence kriminality policistů a rozporuplnosti jednotlivých hodnotících výstupů a to jak ze strany nezávislých společenských organizací, které sledují činnost policie, tak z pohledu představitelů české politické scény, zástupců policejního managementu, veřejnosti, médií nebo přímo řadových policistů, je značně obtížné.

Z pohledu občanské společnosti je patrně nynější období opětovně poznamenáno několika závažnými skandály a větším množstvím nesrovnalostí různého druhu, jež se týkají neodpovídající činnosti nebo naopak nečinnosti policistů. Důvěra občanů v policii zaznamenala v roce 2004 další pokles, a to na zhruba 40 %, čímž policie ustoupila z nesnadno vybořené pozice období 2001 - 2002. Nepochybně jde o reflexi mediální prezentace policejních neúspěchů, nekvalitní práce, četných opomenutí, jakož i poukazů na profesionální selhání či přímo trestnou činnost, jichž se policisté měli dopustit.

Dle aktuální zprávy Českého helsinského výboru došlo v období 2003-2004 (nejspíše shodou okolností a současně zákonitě) k obnažení některých věcí, které se již delší dobu nepochybně skrytě v policejní struktuře vyskytovaly a přitom dle relevantních zjištění nebyly dosud účinně řešeny. Je nyní otázkou, zda je uvedené množství pochybení možno stále považovat za jednotlivá, izolovaná selhání nebo spíše za systémovou vadu, nedostatečnost čehosi podstatného v organizaci, řízení a kontrole policie.

Na redukci kriminality policistů mají vliv, dle expertů, kteří prezentovali svoje názory ve studii Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (prezentované v roce 2002), zásahy přímo v systému policie, a to především:

- přísnější výběr budoucích policistů;

- zlepšení přípravy policistů na službu;
- zvýšení osobní odpovědnosti vedoucích pracovníků policie.

Zlepšení kontroly policie se jim však jako důležitý prostředek k redukci kriminality policistů nejevilo. Respondenti z laické veřejnosti byli razantnější ve svých postojích v této otázce, na rozdíl od expertů viděli možnosti redukce kriminality policistů jak v systému uvnitř policie, tak i zásahy zvenčí - lepším platovém ohodnocení policistů, zkvalitnění kontroly všech článků policie a změně prostředků, které lze zneužít při výkonu pravomoci policisty, a též v intenzivnější obraně samotných občanů proti kriminalitě policistů. Jako konkrétní možnosti redukce trestné činnosti navrhovali např.:

- zakázat vybírání pokut v hotovosti;
- odstranit fronty;
- legalizovat služby na úplatu - např. oficiální prodej registračních značek s „hezkými“ čísly;
- „vysadit (a odvézt, případně spálit) dveře“ u všech kanceláří, kde zaměstnanci mají sloužit veřejnosti;
- zavést pravidla (standarty) kvalitního výkonu služby policisty a následné periodické vyhodnocování její kvality.

Určitým ukazatelem úrovně prevence kriminality jsou oficiální statistické informace o kriminalitě policistů zpracovávané Inspekcí MV.

V neposlední řadě přispělo, na počátku letošního roku, ke zlepšení situace na poli prevence kriminality policistů přijetí Etického kodexu policie (úplné znění viz příloha). Smyslem etického kodexu policie a důsledkem jeho dodržování by mělo být prohloubení důvěry občanů v policii, zlepšení image policie a její profesionalizace. Optimalizace vztahu veřejnosti a policie je nezbytnou podmínkou úspěšného plnění sociálních funkcí policie v demokratickém právním státě.

3.5 Místo středních policejních škol v systému prevence kriminality policistů

Hlavním **posláním středních policejních škol je profesní příprava policistů** pro výkon funkcí na základních útvarech služeb policie, výchova a vzdělávání státních úředníků s perspektivou práce v policii nebo v orgánech státní správy a samosprávy.

V dubnu roku 2003 bylo v rámci realizace projektu „Zařazení lidských práv, respektu k menšinám a jejich ochrany a profesní etiky do profesní přípravy policie České republiky

a práce české policie“, zřízeno na Střední policejní škole MV v Praze **Středisko pro lidská práva a profesní etiku**. Přípravné práce předcházející tomuto vzniku (zpracování koncepce, analýza potřeb a možností, zajištění podpory, apod.) se odehrály mnohem dříve (přibližně od roku 2002).

Projekt byl vypracován ve spolupráci Střední policejní školy MV v Praze s Policejní akademií Nizozemí, s nizozemským Odborem pro policejní mezinárodní spolupráci (NCIPS), s Národním institutem Nizozemí pro výcvik a výběr policistů (LSOP) a s Nizozemským helsinským výborem. Byl schválen Ministerstvem zahraničních věcí Nizozemí a financován z Programu sociální transformace ve střední a východní Evropě (MATRA).

Cílem projektu je zdokonalit zařazení lidských práv a profesní etiky do práce policie prostřednictvím programů v rámci základní odborné přípravy a dalšího profesního vzdělávání a s podporou užití nových znalostí, přístupů a dovedností v každodenní práci policistů. K dosažení tohoto cíle přispělo zejména vytvoření institucionálního prostředí - Střediska, jakožto instituce profesní, informační a dokumentační důležitosti s ohledem na výcvik policistů k respektu vůči lidským právům a k profesní etice.

Odstranění neprofesionálního chování je jak výzvou pro policii, tak možností ukázat otevřenost a zvýšit důvěru občanů v systém trestní spravedlnosti. Pokud hodnotíme tyto procesy změn, můžeme vyvodit, že zásadní roli tu hraje každý jednotlivý policista, a to v několika směrech: při vyřizování stížností, v roli příkladu pro své kolegy, při vyšetřování podezřelých a vyslyšení svědků, při řešení narušování veřejného pořádku, apod.

Smyslem činnosti Střediska pro lidská práva a profesní etiku je:

- posílit význam profesní etiky policistů a zaměstnanců policie;
- přispět ke změně image policie;
- získat nové dovednosti především v oblasti komunikace s veřejností;
- přispět k vyšší profesionalitě;
- pomoci k dosažení shody mezi správným jednáním a efektivním výkonem práce;
- přispět ke zvýšení respektu k práci policie ze strany veřejnosti;
- přispět k plnému dodržování lidských práv a respektu k menšinám v práci policie
- zajistit, aby dodržování norem profesionálního jednání se stalo nedílnou součástí výkonu policejních funkcí, a aby respektování a ochrana lidských práv nebyly pouze prostředky k dosažení cíle, nýbrž cílem samy o sobě.

Pokud však má být dosaženo dlouhodobých změn, potřebují jednotliví policisté podporu svých nadřízených, hlubší změny v policejní kultuře i v širší společnosti. Proto jsou

i cílovými skupinami:

- studenti středních policejních škol;
- studenti školních policejních středisek;
- učitelé středních policejních škol;
- instruktoři školních policejních středisek;
- policisté;
- střední a vyšší management policie;
- zaměstnanci Ministerstva vnitra a policie.

Tyto aktivity mají nepochybně svoje opodstatnění, o čemž svědčí například výsledky průzkumu, který provedli v roce 2004 sociologové Ministerstva vnitra. Mezi alarmující výstupy tohoto průzkumu patří zjištění, **že každý čtvrtý člověk, který nastupuje k policii, je náchylný ke korupci.** Šest stovek žáků mělo v dotaznících odpovědět, jak vnímají čtyři modelové případy, a zda by je v praxi oznámili nadřízeným. První příklad popisoval situaci, kdy policista známému přinese informace ze služebních databází, druhý zmiňoval případ, kdy policista cizinecké policie za vyřízení pobytových formalit přijme úplatek od cizince. Třetí model vyličil policistu, který přijal peníze za dopravní přestupek do vlastní kapsy, poslední nastínil policistu, který zatajil, že jeho kolega řídil opilý. U 74% studentů objevili sociologové náznaky předpokladů ke korupčnímu chování, 40% studentů vykazovalo vysokou míru náchylnosti ke korupci (příloha, graf č. 5).

K tomuto stavu se vyjádřilo několik politiků. Člen sněmovního výboru pro obranu a bezpečnost poslanec Radim Turek uvedl: *„Tato zjištění jsou šokující. Nelze je však přičítat policii. Tito lidé teprve v policii začínají, takže jde o důkaz neutěšené hodnotové orientace celé české společnosti. Ukazuje se, že mladí lidé se snáze odvracejí od morálních zásad a podléhají snáze pokušením než starší generace. To, že nemůžeme vkládat naděje v mladé, vzniklo před deseti až patnácti lety, kdy ekonomika předbíhala právo a bankovní konto se stalo mírou úspěchu.“* Radim Turek rovněž označil za škodu odložení platnosti zákona o služebním poměru a zásady, že provinivší se policista bude vyloučen ze sboru bez práva na výsluhu a podobně. *„Policisté musí být motivováni mravně i materiálně. Jinak se změny nedočkáme,“* dodal.²⁰⁾

Také stínový ministr vnitra ODS Ivan Langer zjištění průzkumu na středních školách označil za velmi špatné zprávy. Podle něj to jen ukazuje, že policisté nemají potřebné morální a volní vlastnosti a nikdo ze současného vedení důrazně nesleduje tento trend. *„Pokud*

²⁰⁾ viz: Blažek, P. Úplatní strážci zákona hned tak nevyimizí. Právo 24.5.2005.

se nastupující policisté dostávají do zkorumpovaného prostředí, pak není ani šance na zlepšení. Zvláště když prohřešky policistů nejsou tvrdě a nekompromisně trestány,“ míní Langer. Zdůraznil, že tvrdá výběrová pravidla je třeba uplatnit už při výběru zájemců o policejní službu.²⁰⁾

Člen sněmovního výboru pro obranu a bezpečnost poslanec Pavel Severa (KDU-ČSL) tvrdí, že policisty demoralizuje špatná motivace policistů při odměňování. *„Je třeba je odměňovat za práci a platit jim přesčasy. A neodměňovat je za to, že v policii slouží třicet let. Ve školách je třeba vést studenty k profesionální hrdosti. Nebrat do policie ty, kteří v policejní službě vidí zdroj vedlejších nezákonných příjmů,*“ řekl Severa.²⁰⁾

Mluvčí ministerstva vnitra Radka Kovářová zdůraznila, že trestná činnost policistů je přísně stíhána. Uvedla, že ve výcviku policistů ve školách bylo upuštěno od pouhých protikorupčních přednášek a byly zavedeny nové metody. *„Studenti policejních škol jsou v současné době vtaženi do modelových situací, které potom z různých hledisek posuzují. Výcvik pro učitele a lektory probíhal pod vedením americké univerzitní profesorky, která má zkušenosti s výcvikem v izraelské armádě,*“ uvedla s tím, že do výcviku k morální a profesionální hrdosti jsou zaváděny další metody, které se osvědčily v demokratických zemích.²⁰⁾

Rekapitulace

Prevence kriminality představuje komplex bezpečnostních a sociálních opatření v rámci celostátním, regionálním i místním. Lze konstatovat, že úroveň prevence kriminality v ČR, i podle srovnání s dalšími evropskými zeměmi, je velmi dobrá. Specifickou prevencí je prevence kriminality policistů, její posouzení je však značně problematické. Výchovný a vzdělávací proces ve středních policejních školách klade důraz na získání potřebných vědomostí, osvojení vhodných návyků a pochopení principů policejní práce. Od současných i budoucích policistů se očekává znalost a ovládání široké škály způsobů adekvátního profesionálního jednání.

4. Návrh systému prevence kriminality policistů

Nejúčinnějším prostředkem v boji s trestnou činností policistů je **přesvědčit** samotné policisty **o neslučitelnosti tohoto jednání s výkonem jejich funkce**. Je to však úkol nejtěžší, který vyžaduje vytvoření dlouhodobé strategie týkající se:

- zvýšení nároků na uchazeče o místo policisty (osobnostní charakteristiky);
- vytvoření a důsledné prosazování mravního kodexu v činnosti policie;
- zavedení povinných školení zaměřených na zvýšení právního povědomí a mravního sebeuvědomění policistů;
- transparentnost, pravidelné seznamování policistů s trestnou činností jejich kolegů;
- vytvoření systému včasného varování (např. rizikové faktory výskytu korupce u policie);
- opatření omezující korupční příležitosti:
 - zavedení bezhotovostního styku s pachateli přestupků;
 - zavedení přesnějšiho a jednoznačnějšiho pokutového sazebníku;
 - zpřehlednění a zjednodušení norem regulujících činnost policistů apod.

Je třeba se smířit s faktem, že **boj se snížením trestné činnosti policistů nebude snadný** a krátkodobý. Jeho úspěšnost bude podmíněna komplexností, širokospektrálností, systematickým a dlouhodobým uplatňováním. Jedno, resp. několik ojedinělých opatření, nemá šanci na úspěch. Jednotlivá opatření se musí vzájemně doplňovat, musí být časově i účelově provázaná. **Strategie boje s trestnou činností policistů by měla obsahovat jak preventivní, tak i represivní opatření a měla by zasahovat do všech úrovní** (individuální, institucionální, celospolečenské), které s nežádoucím chováním policistů souvisí. Zároveň platí, že zavedení preventivní strategie je třeba dobře připravit, aby ji sami policisté přijali za svou. Přesvědčení, že vykonávání smysluplné, společensky užitečné a vysoce hodnocené práce, na kterou může být policista hrdý, je jedna z nejúčinnějších bariér proti trestné činnosti v řadách policie.

Do jakých oblastí tedy zaměřit aktivity směřující ke snížení kriminality policistů? Z obecných znalostí o kriminalitě a její prevenci vyplývá, že podle objektů preventivního působení bude třeba prevenci rozdělit do oblasti primární, sekundární a terciární.

4.1 Prevence primární

Aktivity v této oblasti je třeba soustředit na zvyšování morální, právní a osobní odpovědnosti za řádný výkon služby, dodržování právních předpisů i zásad slušného chování v době mimo službu všemi policisty, zejména pak specifickou skupinou s délkou služby do 10 let a fyzického věku 30 let. K docílení požadovaného stavu v této oblasti lze dospět těmito kroky:

1. Nově vytvořený a přijatý **etický kodex policisty** uvést do praxe. Etický kodex je něčím více než pouhým seznamem pracovních povinností, jejichž plnění vyžaduje zaměstnavatel od zaměstnance za účelem maximalizace svého zisku. Mravní kodex **je** formulován za účelem koordinace zájmů obecných (celospolečenských) a soukromých (parciálních, egoistických) ve smyslu **nadřazení zájmů celospolečenských zájmům soukromým**. Posláním etického kodexu je orientace policistů na službu společnosti ve jménu obecného dobra (ať už je tímto dobrem ochrana zdraví, života, bezpečnosti nebo intelektuální a mravní rozvoj). To zvláště platí u povolání, u něhož jsou velké pravomoci a bezprostřední kontrola je obtížná. Etický kodex má i svou ochrannou funkci, může policistům poskytovat ochranu při vyšetřování sporných zásahů.
2. Zdokonalit **systém psychodiagnostických vyšetření při přijímacím řízení** k policii. Detailně se zabývat jejich dřívějším životem, klást větší důraz na studijní výsledky, motivačními důvody jejich zájmu o policejní práci a zda nepřicházejí z kriminogenního prostředí.
3. Do priorit Ministerstva vnitra v rámci Strategie prevence kriminality **zařadit metodickou činnost** pro tuto specifickou oblast prevence, případně zřídit při odboru prevence orgán odpovědný za tuto oblast. Stávající aktivity a návrhy opatření Strategie prevence kriminality na léta 2004 - 2007 směřují pouze k prevenci korupce, která je jen částí celkové kriminality policistů.
4. Vytvářet **materiální předpoklady** k tomu, aby si policista svého zaměstnání vážil a aby neriskoval jeho ztrátu pro momentální prospěch z úplatku nebo zneužití svého postavení v konkrétní věci.
5. Klást důraz na vysokou **vzdělanostní a profesionální úroveň** policistů zařazených v Inspekcí MV a průběžné vytváření vhodných podmínek pro jejich další studium a profesní rozvoj.

6. Zefektivnit **system náhodné i pravidelné kontroly** v rámci Ministerstva vnitra a policie. V této souvislosti mimořádně záleží na důsledném a kvalifikovaném výkonu inspekční činnosti ze strany Inspekce MV, na tvrdosti postojů Policejního prezidia ČR i na solidní, otevřené spolupráci s relevantní částí nevládního spektra.
7. Projektový proces zavádění „**systemu řízení kvality - EFQM**“ posouvající policii směrem ke standardům Evropské unie udržet i po oficiálním skončení projektu Evropské unie. Bude nezbytné pozorně sledovat a vyhodnotit (i na policii nezávislými zdroji) výstupy projektu z hlediska jejich důsledné implementace a žádoucího dopadu do celé policejní struktury. Bez trvalé udržitelnosti zavedených standardů nemůže policie ve srovnání s policejními sbory vyspělých států Evropské unie obstát.
8. Zlepšit **úroveň řídicí práce** na všech stupních v rámci policie. Vedle některých vynikajících a nadprůměrných jedinců existuje nezanedbatelný počet profesně vyhaslých, nedůsledně jednajících a profesionálně nevyhovujících služebních funkcionářů ve významných pozicích.
9. Zapojit českou sekci **International Police Association** do působení na policisty v klíčových oblastech policejní etiky, profesionálního výkonu policejní práce a celkového charakteru policejní služby ve smyslu motto SERVO PER AMIKECO, tj. služba přátelstvím. V zahraničí jde zpravidla o respektovaný subjekt, který zprostředkovává dobrou komunikaci mezi policií a občany.
10. Kontrolní a stížnostní mechanismus policie nekoncepovat zásadně jako interní, rozšířit jej o **působení občanské společnosti** se zvýšeným vlivem na vlastní kontrolní proceduru.
11. Prostřednictvím médií poukazovat na negativní jevy v policii. **Média** sehrávají pozitivní roli, akcelerují veškeré obranné mechanismy, které se snaží tyto negativní jevy odstraňovat.
12. Věnovat pozornost závěrům a zjištěním Českého helsinského výboru i dalším zainteresovaným institucím.

4.2 Prevence sekundární

Rizikovou skupinou, které je sekundární prevence určena, jsou zejména začínající policisté. K eliminaci nežádoucích jevů doporučuji:

1. Při plánování výkonu služby zohledňovat fakt, že největší sklon k páčání trestné činnosti

mají mladí nezkušení policisté. Možné riziko snížit společným výkonem služby **se starším zkušeným kolegou**.

2. Odpovídající pozornost vedení středních policejních škol věnovat tvorbě a užívání moderních studijních materiálů (obecných i specializovaných) v lidsko-právním a etickém kontextu policejní práce. Po vzoru Střediska pro profesní etiku a výchovu k lidským právům rozvíjet provázanost odborné přípravy a **komplexní výchovy** policistů.
3. Činnost **školních policejních středisek** lépe koordinovat. Ve spolupráci se středním policejním školstvím, případně Policejní akademií ČR zvýšit jejich podíl na dovednostních a výchovných kurzech.
4. Věnovat pozornost takzvaným **indikátorům kriminality** podřízených policistů, jako jsou např.: dluhy, časté vypůjčování peněz, gamblerství, špatná docházka do zaměstnání, stížnosti manželek.
5. Zjištění o porušení zákonnosti okamžitě personálně řešit, vyvodit **odpovědnost konkrétních policistů**.

4.3 Prevence terciární

Terciární prevence je směřována pachatelům trestného činu s cílem zabránit dalšímu protiprávnímu jednání. Při spáchání trestného činu policistou je dosud účinným zákonem č. 186/1992 Sb. o služebním poměru příslušníků Policie ČR rozlišováno, zda je soudem uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. V případě, že je tento trest uložen, je policista propuštěn ze služebního poměru a terciární prevence není v rámci policie realizována. Důvodem pro propuštění ze služebního poměru nejsou případy, kdy je trestní řízení vedeno pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, nebo nebyl-li poškozeným dán souhlas k trestnímu stíhání.

Podle dosud neúčinného zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, jsou důvody pro **propuštění se služebního poměru**:

- odsouzení pro trestný čin spáchaný úmyslně;
- odsouzení pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a jednání, kterým byl trestný čin spáchán, je v rozporu s požadavky kladenými na příslušníka bezpečnostního sboru;
- v řízení o úmyslném trestném činu bylo pravomocně rozhodnuto o podmíněném zastavení jeho trestního stíhání nebo bylo pravomocně schváleno narovnání a jednání, kterým byl trestný čin spáchán, je v rozporu s požadavky kladenými na příslušníka bezpečnostního

sboru;

- porušení služebního slibu tím, že se příslušník dopustil zavrženíhodného jednání, které má znaky trestného činu a je způsobilé ohrozit dobrou pověst bezpečnostního sboru.

Již samotné porovnání důvodů k propuštění ze služebního poměru (výše uvedenými právními normami) svědčí o posunu v této oblasti. Na škodu věci je však skutečnost, že účinnost nového zákona byla odložena až na 1.1.2007.

Rekapitulace

Tato část bakalářské práce uvádí možné způsoby prevence trestné činnosti v řadách policie. V době, kdy je veřejností voláno po větší průhlednosti a transparentnosti policejní práce, není v silách zákonodárných orgánů zavést do praxe účinný nástroj prevence trestné činnosti policistů, kterým je nový zákon o služebním poměru. Přijetí etického kodexu police je jen polovičním krokem ke zlepšení nepříznivé situace.

Závěr

Kriminalita se během posledních desetiletí stala masovým sociálním jevem, který ohrožuje společnost a působí materiální, sociální a morální škody. Informace o stavu, struktuře a dynamice kriminality obsahuje evidenčně statistický systém kriminality zahrnující údaje o všech trestných činech a jejich pachatelích, ke kterým prováděla policie trestní řízení včetně trestných činů spáchaných policisty. Poskytované údaje umožňují vyvozovat závěry o skutečné kriminalitě.

Za cíl své bakalářské práce jsem si vytýčil analyzovat v souladu se stanovenými hypotézami vývoj kriminality policistů a úroveň prevence tohoto druhu kriminality, ověřit stanovené hypotézy a na podkladě získaných poznatků navrhnout vhodný systém prevence kriminality policistů.

Vzhledem k širokému tématickému okruhu obsahuje práce ten nejnutnější kontext zkoumaných otázek. Pro mne samotného znamenalo psaní práce osvojení si jistého perma znalostí a vědomostí různých vědních oborů, neboť interdisciplinární charakter je jedním z atributů sociální pedagogiky.

V bakalářské práci jsem vycházel z následujících hypotéz:

1. Kriminalita policistů má dlouhodobě narůstající tendenci;
2. Na trestné činnosti mají největší podíl policisté do 30 let věku;
3. Policisté se dopouští různorodé trestné činnosti.

Ze získaných poznatků a následně provedené analýzy vyplývá:

1. **Kriminalita policistů měla v letech 1997 až 2003 stoupající charakter. Počet spáchaných trestných činů i počet obviněných policistů v roce 2004 je v porovnání s předchozími roky nejnižší, oproti roku 1997 je však stále vyšší. Hypotéza č. 1 se potvrdila částečně.**
2. **Podstatná část registrované trestné činnosti byla spáchána policisty ve věku do 30 let (mimo rok 2002). V roce 2004 spáchali tito policisté polovinu všech objasněných trestných činů. Hypotéza č. 2 se potvrdila.**
3. **Nejčastějším trestným činem policistů je zneužívání pravomoci veřejného činitele. Celkovou kriminalitu policistů však tvoří různorodá trestná činnost. Struktura trestné činnosti policistů vykazuje podle trestně právní kvalifikace více jak 60 skutkových podstat. Hypotéza č. 3 se potvrdila.**

Výsledkem analýzy statistických údajů jsou zjištění, ze kterých můžeme usuzovat na **předpokládané trendy kriminality policistů. Nárůst trestné činnosti lze předpokládat v oblasti:**

- **počítačové kriminality;**
- **trestných činů spáchaných v souvislosti s požíváním alkoholu a psychotropních látek;**
- **trestných činů spojených s organizovaným zločinem charakteristických svou vysokou latencí;**
- **pojistných podvodů;**
- **nejrozšířenějšího trestného činu - zneužívání pravomoci veřejného činitele.**

Resumé

Každá společnost považuje kriminalitu za jev ohrožující její stabilitu. Pro kriminalitu pracovníků státního aparátu a zejména policistů to platí obzvláště. Důsledkem není nic jiného než vytvoření pokřiveného obrazu policie jako celku, což se odráží na přístupu veřejnosti k samotné existenci této struktury, její práci i autoritě.

Ve čtyřech kapitolách bakalářská práce na téma „**Kriminalita příslušníků Policie ČR a formy její prevence**“ je rozebrána problematika kriminality ve společnosti i mezi policisty.

Práce poukazuje na potřebu věnovat tomuto sociálně-patologickému jevu zvýšenou komplexní, širokospektrální, systematickou a dlouhodobou pozornost. Upozorňuje na skutečnost, že vývoj kriminality v Policii ČR svým způsobem kopíruje vývoj ve státě a že komplikovanost tohoto problému spočívá zvláště v latentní kriminalitě policistů.

Zjištění vyplývající z analýzy statistických údajů ukazují, že kriminalita policistů má spíše stoupající charakter a trestné činnosti se dopouštějí zvláště mladší policisté.

Navržený systém prevence kriminality policistů, obsahující konkrétní opatření, jež mají k eliminaci trestné činnosti policistů přispět, je výsledkem provedené analýzy potenciálních zdrojů a příčin.

Anotace

Bakalářská práce na téma „Kriminalita příslušníků Policie České republiky a formy její prevence“ řeší v rozsahu čtyř kapitol problematiku kriminality příslušníků Policie ČR. Základním cílem práce je provést analýzu kriminality příslušníků Policie ČR a navrhnout vhodný systém prevence.

This work theses concentrates on topic “Criminality of members of the Police of the Czech republic and forms of its prevention“ deals in 4 chapters with the problem of criminality of members of the Police of the Czech republic. The main goal of this work is to analyze criminality of members of the Police of the Czech republic and to suggest a suitable system of prevention.

Klíčová slova

kriminalita, trestný čin, pachatel, Policie České republiky, statistika, systém prevence kriminality

criminality, crime, offender, Police of the Czech republic, statistic, system of prevention

Literatura a prameny (informační zdroje)

A. Tištěné prameny

1. Rezoluce Rady Evropy č. 690/1979 - Deklarace o policii.
2. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon ČNR č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon ČNR č. 196/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie ČR, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon ČNR č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.
7. Etický kodex Policie ČR, příloha č. 1 rozkazu policejního prezidenta č. 1 ze dne 21. 1. 2005.

B. Knihy

1. Kaiser, G.: Kriminologie. Praha: C. H. Beck, 1994.
2. Klimeš, L.: Slovník cizích slov. Praha: SPN, 1995.
3. Krejší, P., Kvapil, J., Semrád, J.: Postoje k vybraným profesním etickým normám u posluchačů Policejní akademie ČR a Policie ČR. Praha: Policejní akademie ČR, 1997.
4. Kuchta, J. a kol.: Kriminologie I. Brno: MU - právnická fakulta, 2002.
5. Marešová, A., Kotulan, P.: Kriminologické aspekty trestné činnosti policistů. Praha: IKSP, 2001.
6. Pelikán, J.: Výchova jako teoretický problém. Ostrava: Amosium servis, 1995.
7. Schelle, K. a kol.: Základy práva /1/ - veřejné právo. Brno: Masarykova univerzita, 1994.
8. Štablová, R. a kol.: Drogy, kriminalita a prevence. Praha: Policejní akademie ČR, 1997.
9. Zapletal, J. a kol.: Kriminologie I. Praha: Policejní akademie ČR, 2001.
10. Zapletal, J. a kol.: Prevence kriminality. Praha, Policejní akademie ČR, 2000.

C. Časopisy

1. Policista, 3, 1997.
2. Policista, 5, 1997.
3. Policista, 6, 1997.

4. Policista, 6, 1998.
5. Policista, 4, 1999.
6. Policista, 6, 1999.
7. Policista, 10, 1999.
8. Policista, 11, 1999.
9. Policista, 7, 2000.
10. Policista, 8, 2000.
11. Policista, 9, 2000.
12. Policista, 10, 2000.
13. Policista, 11, 2000.
14. Policista, 2, 2001.
15. Policista, 3, 2001.
16. Policista, 4, 2002.
17. Policista, 7, 2002.
18. Policista, 8, 2002.
19. Policista, 2, 2003.
20. Policista, 10, 2003.
21. Policista, 12, 2003.
22. Policista, 3, 2005.
23. Policista, 8, 2005.
24. Hlásí se policie, 4, 1999.
25. Hlásí se policie, 4, 2000.
26. Hlásí se policie, 2, 2001.
27. Trestní právo, 7 a 8, 2005.

D. Tisk

1. Slovo, 15. 8. 2000.
2. Právo, 23. 1. 2004.
3. Hospodářské noviny, 20. 5. 2005.

F. Internetové stránky

www.mvcr.cz

Přílohy

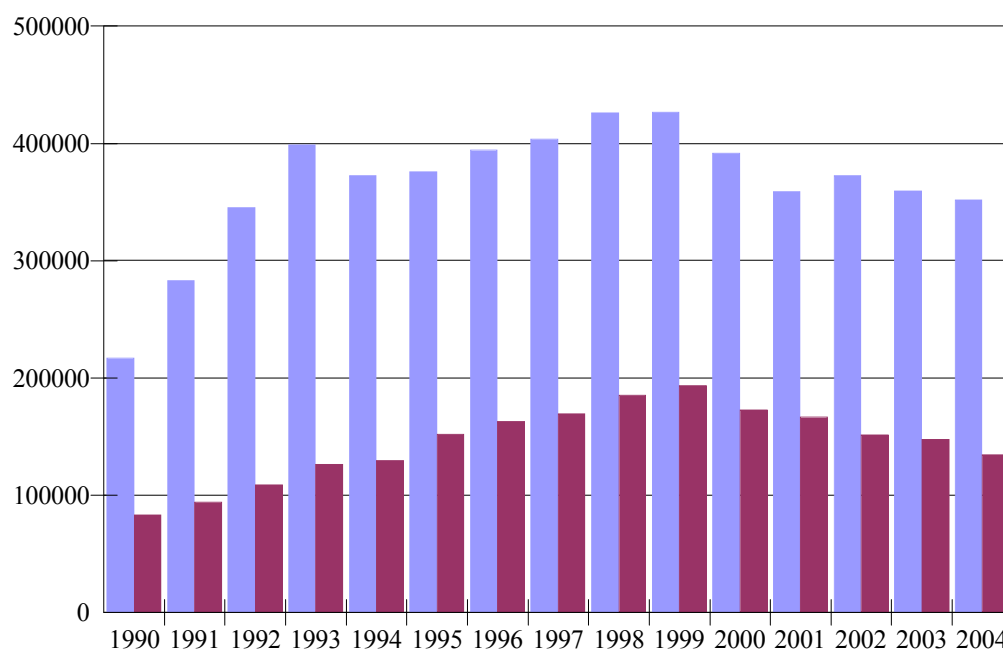
Tabulka č. 1 - Vývoj kriminality a její objasňenost v ČR v letech 1990 až 2004

rok	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
počet trestných činů	216 852	282 998	345 205	398 505	372 427	375 630	394 267	403 654
počet objasněných tr. činů	8257	94 115	108 380	126 442	129 540	151 842	162 929	169 177

rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
počet trestných činů	426 930	426 626	391 469	358 577	372 341	359 333	351 629
počet objasněných tr. činů	185 093	193 354	172 245	166 827	151 492	147 366	134 444

Zdroj: Policejní prezídium ČR

Graf č. 1 - Vývoj kriminality a její objasňenost v ČR v letech 1990 až 2004

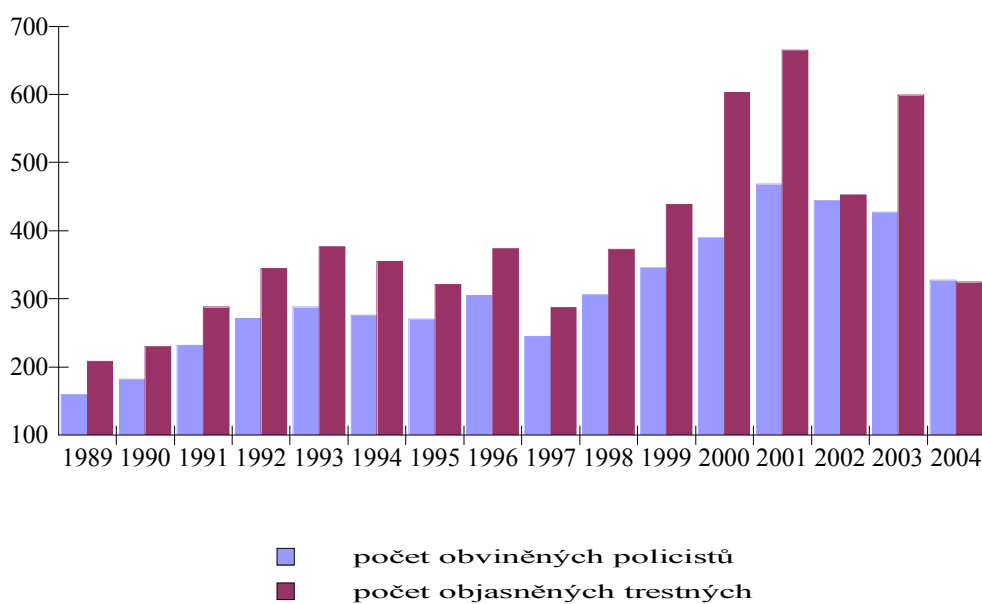
■ počet trestných činů
■ počet objasněných tr. č

Tabulka č. 2 - Vývoj trestné činnosti příslušníků Policie ČR v letech 1989 -2004

	počet obviněných policistů	meziroční změna v %	počet objasněných trestných činů	meziroční změna v %	počet trestných činů na 1000 policistů
1989	159	-	208	-	8,0
1990	182	+ 14	230	+ 11	8,0
1991	231	+ 27	288	+ 25	9,3
1992	271	+ 17	344	+ 19	10,6
1993	288	+ 6	376	+ 9	8,6
1994	276	- 4	355	- 6	7,6
1995	270	- 2,2	321	- 9,6	7,1
1996	305	+ 13	374	+ 16,5	8,5
1997	245	- 20	287	- 23	6,4
1998	306	+ 25	373	+ 30	8,3
1999	345	+ 13	438	+ 17	9,7
2000	389	+ 13	603	+ 38	13,1
2001	468	+ 20,3	665	+ 10,3	14,5
2002	444	- 5,1	453	- 31,9	9,8
2003	427	- 3,8	599	+ 32,2	12,6
2004	327	- 23,4	325	- 45,7	6,8

Zdroj: Inspekce MV

Graf č. 2 - Vývoj trestné činnosti příslušníků Policie ČR v letech 1989 -2004

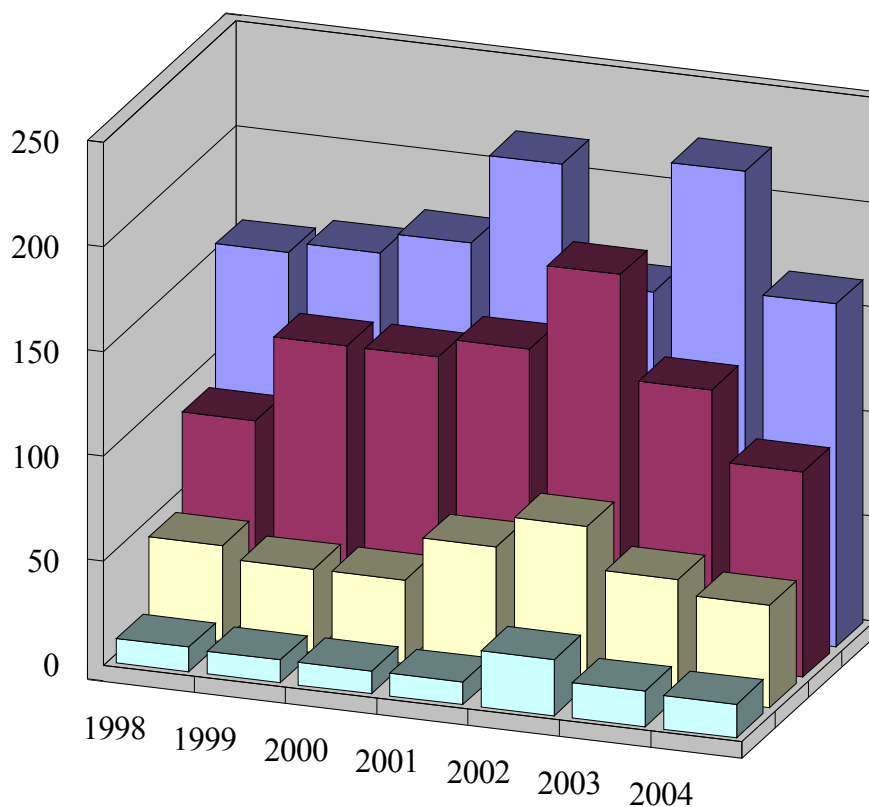
Tabulka č. 3 - Počet objasněných tr. činů příslušníků Policie ČR v době služby a v době mimo službu

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
ve službě	137	210	141	165	282	386	509	296	380	193
mimo službu	184	164	146	208	156	217	156	156	219	132

Tabulka č. 4 - Počet obviněných příslušníků Policie ČR podle věkového složení

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
do 30 let	157	162	172	215	159	222	164
31 - 40 let	91	132	141	154	182	132	98
41 - 50 let	46	40	61	62	76	56	49
nad 50 let	12	11	11	37	27	17	16

Graf č. 3 - Počet obviněných příslušníků Policie ČR podle věkového složení

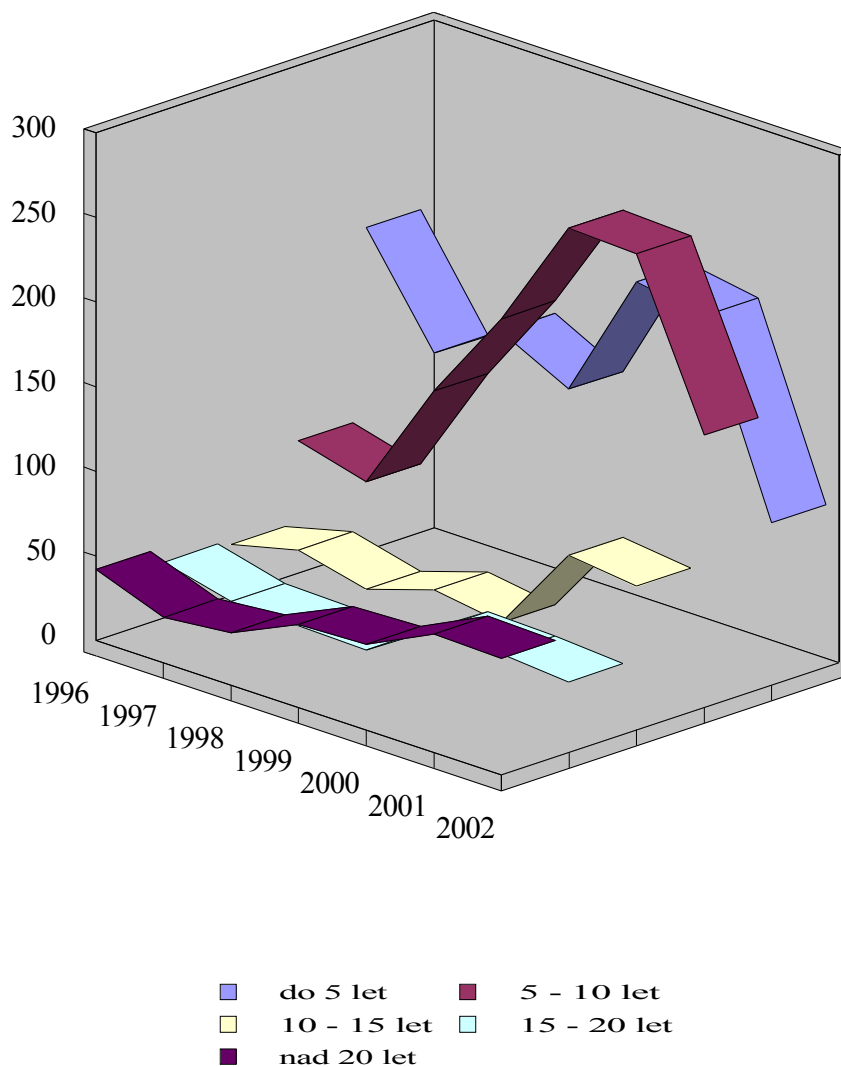

■ do 30 let
■ 31 - 40 let
■ 41 - 50 let
■ nad 50 let

Tabulka č. 5 - Počet objasněných trestných činů příslušníků Policie ČR podle délky služby

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
do 5 let	191	130	156	135	212	205	96
5 - 10 let	78	67	134	190	257	255	161
10 - 15 let	30	40	30	43	37	90	85
15 - 20 let	33	23	22	21	46	45	42
nad 20 let	42	27	31	49	51	70	69

Graf č. 4 - Počet objasněných trestných činů příslušníků Policie ČR podle délky služby

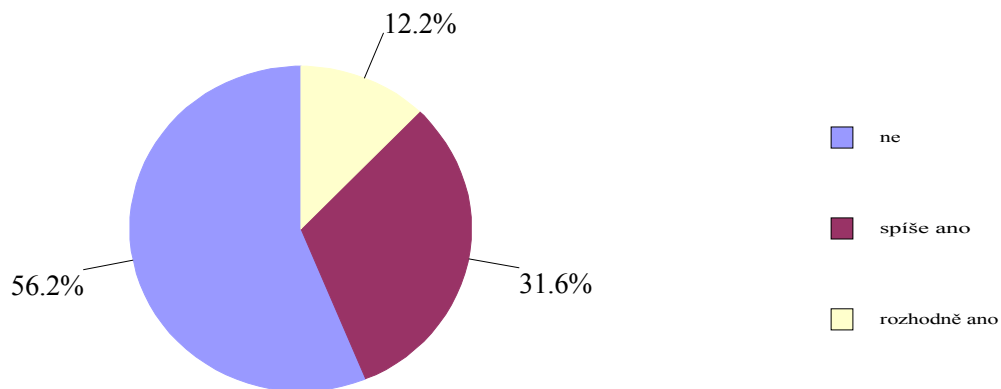

Tabulka č. 6 - Právní kvalifikace trestných činů policistů v letech 1993 až 2004

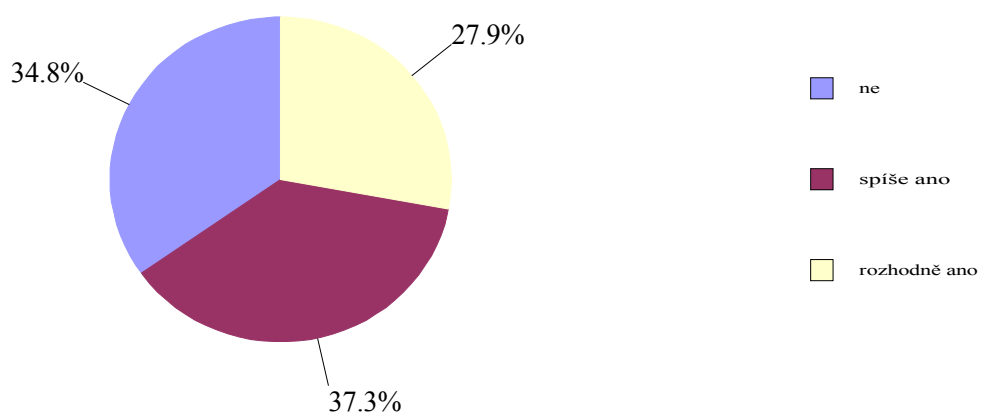
Právní kvalifikace tr. činu	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Zneužívání pravomoci veřejného činitele § 158	168	137	83	140	86	104	166	237	244	176	202	95
Maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti § 159	1	4	0	0	0	0	5	7	11	12	19	6
Úplatkářství §§ 160 – 162	9	10	7	10	11	10	10	14	14	4	15	11
Neoprávněné nakládání s osobními údaji § 178	0	0	0	1	0	1	2	0	7	4	17	6
Nedovol. výroba a držení omam.a psychotrop. látek a jedů § 187	0	0	1	0	0	11	1	26	10	3	7	4
Nebezp. vyhrožování § 197a	0	1	2	5	6	4	5	3	5	5	3	5
Ohrožení pod vlivem návykové látky, opilství §§ 201, 201a	0	0	0	0	0	1	0	3	0	0	3	1
Výtržnictví § 202	8	4	8	9	5	8	14	13	17	10	14	9
Vražda § 219	0	1	2	1	1	0	0	0	2	1	4	1
Ublížení na zdraví (úmyslné) §§ 221, 222	27	10	16	25	16	32	17	39	33	16	26	13
Ublížení na zdraví (z nedbalosti) §§ 223, 224, 201, 201a	0	4	4	3	3	6	3	1	6	3	2	5
Loupež § 234	1	4	0	0	1	0	1	4	4	0	3	12
Vydírání § 235	7	11	8	1	7	11	7	9	4	13	10	7
Znásilnění § 241	0	0	2	2	0	1	2	0	3	2	1	3
Krádež § 247	25	40	28	22	16	31	20	22	21	16	9	9
Zpronevěra § 248	6	8	9	10	7	14	10	15	13	9	6	7
Podvod § 250	26	15	34	25	36	26	44	50	35	19	45	19
Pojistný podvod § 250a	0	0	0	0	0	0	12	49	98	47	51	22
Podílnictví §§ 251, 252	10	8	12	5	5	2	14	4	6	5	9	4
Trestné činy v dopravě §§ 179, 180, 184, 201, 223, 224, 257	18	49	58	58	46	53	54	41	52	42	58	49
Vojenské trestné činy §§ 273 - 295	29	19	23	12	9	12	12	18	18	16	27	8
celkový počet tr. činů	376	355	321	374	287	373	438	603	665	453	599	325

Graf č. 5 - Ohlásili by studenti policejních škol nadřízenému, kdyby jejich kolega:

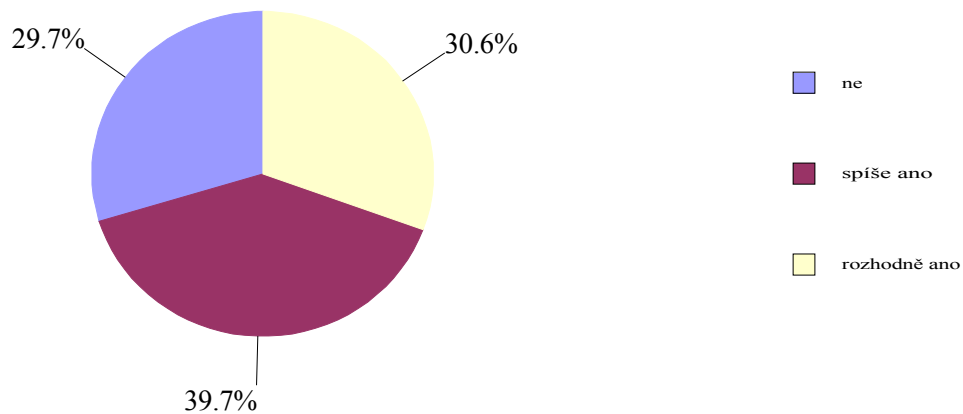
a) poskytl známému informaci o třetí osobě z policejní databáze?

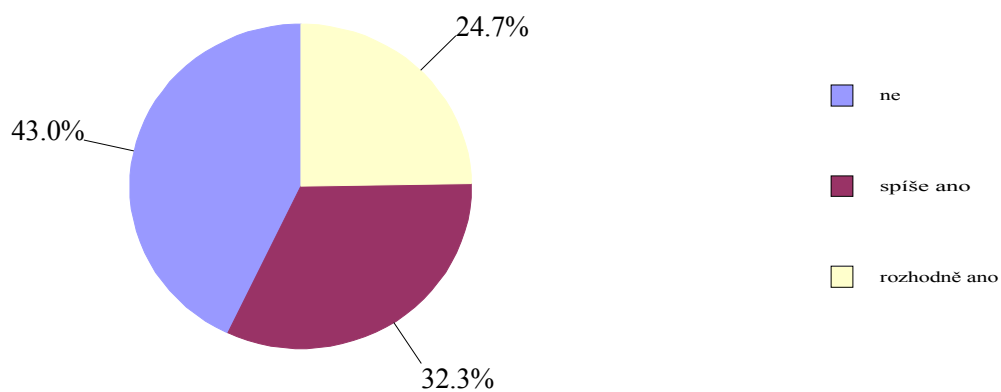
b) při projednávání dopravního přestupku vzal peníze za pokutu do vlastní kapsy?

c) vzal při vyřizování pobytu od cizince úplatek?

d) při kontrole narazil na opilého policistu, případ neoznámil a ještě jej odvezl služebním vozem?

Etický kodex Policie České republiky

Příslušníci Policie České republiky, vědomi si svého poslání, spočívajícího ve službě veřejnosti, založeného na úctě a respektu k lidským právům, vyjadřují následující principy, jež chtějí sdílet a dodržovat.

1. Cílem Policie České republiky je:
 - a) chránit bezpečnost a pořádek ve společnosti,
 - b) prosazovat zákonnost,
 - c) chránit práva a svobody osob,
 - d) preventivně působit proti trestné a jiné protiprávní činnosti a potírat ji,
 - e) usilovat o trvalou podporu a důvěru veřejnosti.
2. Základními hodnotami Policie České republiky je:
 - a) profesionalita,
 - b) nestrannost,
 - c) odpovědnost,
 - d) ohleduplnost,
 - e) bezúhonnost.
3. Závazkem Policie České republiky vůči společnosti je:
 - a) prosazovat zákony přiměřenými prostředky s maximální snahou o spolupráci s veřejností, státními a nestátními institucemi,
 - b) chovat se důstojně a důvěryhodně, jednat se všemi lidmi slušně, korektně a s porozuměním a respektovat jejich důstojnost,
 - c) uplatňovat rovný a korektní přístup ke každé osobě bez rozdílu, v souladu s respektováním kulturní a hodnotové odlišnosti příslušníků menšinových skupin všude tam, kde nedochází ke střetu se zákony,
 - d) při výkonu služby jednat taktně, korektně a vhodně uplatňovat princip volného uvážení,
 - e) používat donucovacích prostředků pouze v souladu se zákonem; nikdy nezacházet s žádnou osobou krutě, nehumánně či ponižujícím způsobem,
 - f) nést odpovědnost za každou osobu, která byla omezena Policií České republiky na osobní svobodě,
 - g) zachovávat mlčenlivost o informacích zjištěných při služební činnosti,

- h) zásadně odmítat jakékoliv korupční jednání, netolerovat tuto protizákonnou činnost u jiných příslušníků Policie České republiky, odmítnout dary nebo jiné výhody, jejichž přijetím by mohlo dojít k ovlivnění výkonu služby,
 - i) zásadně se vyhýbat jakémukoliv jednání, které by mohlo být střetem zájmů.
4. Závazkem vůči ostatním příslušníkům Policie České republiky je:
- a) usilovat o otevřenou a partnerskou spolupráci,
 - b) dbát, aby vztahy byly založeny na základě profesní kolegiality, vzájemné úcty, respektování zásad slušného a korektního jednání; jakékoliv formy šikanování a obtěžování ze strany spolupracovníků či nadřízených jsou vyloučeny,
 - c) netolerovat ani nekrýt podezření z trestné činnosti jiných příslušníků Policie České republiky a trestnou činnost neprodleně oznámit; stejně tak netolerovat ani jiné jejich protiprávní jednání či jednání, které je v rozporu s Etickým kodexem Policie České republiky.
5. Osobním a profesionálním přístupem příslušníků Policie České republiky je:
- a) nést osobní odpovědnost za svoji morální úroveň a svůj profesionální výkon,
 - b) chovat se bezúhonně ve službě i mimo ni tak, aby důstojně reprezentovali Policii České republiky svým jednáním, vystupováním i zevnějškem.

Každý příslušník Policie České republiky, který jedná v souladu se zákonem a Etickým kodexem Policie České republiky, si plně zaslouží úctu, respekt a podporu společnosti, jejíž bezpečnost chrání i s nasazením vlastního života.